

הַרְגָה : י' וַיִּפְנֶעַ בַּמָּקוֹם וַיִּלָּן
שֵׁם כִּי־בָא הַשָּׁמַיִשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבִי
הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מֶרְאִשְׁתּוֹ וַיִּשְׁכַּב

ואז לכתוב: יא. וזרע
באתרא. וכתב מן ארי על
שמשא. ונסיב מאבני אתרא.
ושוי אסדוהי. ושכיב

תנ"א ויקח מאבני שלין לא *

בעל המורים

שִׁינ'ן של שבע. פער. שִׁי"ד שנים נעמן דבית פער : מכאן שבע.
ר"ח שם שבע נעמן דבית שם : וילך. בגימ' בו ביום : (יא) ויפגש
במקום. ג"פ כחיד מקום בפסוק רמז לג' רגלים שיטלו כיו
למקום ההוא : כי בא השמש ר"ח ככה שבעה מאור השמש של

דע"י

תלך מן המקום ו האמר כעמי ורות : וילך חרבה . ואל לכת ז למדן : (יא) ויפגע במקום . לא הזכיר הכתוב באיזה מקום ח אלל במקום הנזכר במקום אחר הוא הר המוריה שנאמר בו וירא את המקום ממחוק : ויפגע . (כמו יהושע טו) מ ופגע ביריחו ופגע בדשט : (ברכות כו) ורבותינו פירשו לשון חפלה ו (ירמיה ז) אל חגע בי ולמדנו שנקת חפלת ערביה ושנה הכתוב כי כתב ויפתל למלך ב שקפלה לו הרבה כמו שמפרש בדפדק גיד הנשה (חולין ז"א) : כי בא השמש . היה לו לכתוב ויבא השמש וילן סל כי בא השמש משמע ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין סל : וישם מראשותיו . עשאו כמין מרוב מ סביב לראשו כיצורא מפני חיות רעות התחילו מריבות וסעו ז נ עלי אומרת עלי יניח לדיק את ראשו וזאת אומרת על ינייה מיד עשאו הקדוש ברוך הוא אכן אחת וזאת שנאמר ויהא את האבן אשר סס מראשותיו : וישב ב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) ויפגע במקום. לשון תפלה וזו תפלה ערבית מרמז בא
השמש שהרי כתיב ויפגע במקום והדר כי בא השמש
אמנם לפי השפה דברכות משמע דווקא ק"ש דערבית לא הו'
עד צאת הכוכבים:

[illegible]

ויתלום

חומת אנ"ד

[illegible]

דעשנ'ס

(יא) ויפגע במקום. אירע לו דרכו במקום אחד חוץ
מבעיר לז: כי בא השמש. ולא היה לו פנאי ליכנס
בעיר ביום. כדאמר רב יהודה לעולם יכנס אדם כבי
שוב ויצא כבי טוב: ויקח מאבני המקום. כרתיב ויקח

שפתי חכמים

[illegible]

מדוע תפלת ערבית רצויה

ויבטח וירדפו בדרך זה וישיגנו ויהרגנו. פ"כ עיקר יעקב דרש
 הכן לא בית מדרשו של שם ועבר וסמכה שם י"ד שנה.
 ומשם נסע חרנה. ע"כ לא ידע עשו אלה ענה יעקב. ושמר
 יסודות ששה יעקב. אחת שם מבאר שבע לבית מדרשו של
 עבר. ואחר זמן רב נסע משם חרנה. וז"ל הכהוב וילא יעקב
 נצאר שבע. כי רק מבאר שבע ילא. אבל לא ללכת חרנה.
 אמיתו שם ועבר ה"ך לחנן. ויאלחו חרנה שבע עם
 לביתו ויאלחו מבאר שבע לכל אחד לבד. ויאלחו מבאר
 שבע ויבטח בפקוד יצ"ח שם וז"ל. בגמרא (חולין נא) דרשו
 (נ) תפלת ערביה דרשו. ור"י. (מה יגרע חפלת ערביה
 דפוק. שחפלת שנים חובת תפלת יעקב דרשו. כלל מבאר
 דרשנו דנצאר יעקב לא רצה לתקן תפלת אחרת כלל. וז"ל
 מנה עשרה לשם מנה. וממנה שם פ"כ תפלות שקיעי חמה
 יעקב כלמח תקון תפלת ערביה. ביתה שחפלת ערביה
 ערביה רק תחיל להחפלת ערביה מנהח שחפלת חמה
 לא תפלת ערביה דרשו. וז"ל קבלנו עלינו מנהח ויטין ב"כ
 במקום ההוא שכן אכל כל אוחן י"ד שנה שמש בביט עבר לא
 שמואל. והוא לא עסק בחרה גם בליה ההוא. וסמכה כי
 ש"ה הכהוב כלום אדרב וי. יעקב ארנו יחר שחפלת
 הכהוב שם. ע"כ וישכב במקום ההוא. אולי יאל לו דבר
 בנקיטתו שיהיה עמו וישמרו מלכן ומעשו כלביתו ובחורו
 שפחד ויבטח ועברה שנת. אם שפך לא תפדת מעו וכן.
 יעקב כלל הי"ד שנה ב"י ידע שכלו תלוי א"ך כלומר התור
 ע"י לתליתו נטותה ע"כ שכן במקום ההוא. וז"ל אם שחכ.
 ומלכן. וסמכה וסמכה שנת. וי"ד ש"ה

נחל קדומים

(ב) וילך חרנה כתב רש"י. יצא ללכת לחורן. הכונה דבתחילה היה דעתו ללכת תכף לחורן כי היה לו ממון וביש לו פרנסה ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה כמ"ש פ"ק קדושין דף א"ח פ"א אמר כך בא אליהם ולקח לו הכל אי"כ הוא עני וצריך ללמוד תורה קודם ואח"כ ישא אשה ומשוי"ה הלך ונטמן במדרשו של שם ועבר י"ד שנה ואח"כ נשא אשה ורש"י יצא ללכת לחורן דבתחילה כן היה דעתו לילך לחורן תכף ומשום מעשה שהיה אשתהויי אשתהאי ללמוד תורה. מהר"ם הכהן ז"ל : י"א (ג) ויפגע במקום. בפסוק זה יש ט"ו תיבות כנגד ט"ו שנים שהיו האבות ביחד. רבינו מהר"א מגרמיוז ז"ל. וראיתי בקונטרסים ישן כ"י על קלף מתלמדי רבינו יהודה החסיד כי ט"ו שנים למדו האבות התורה ביחד בכל יום והלה ט"ו שעות והאריך בוה. ואמסר כי אלו ט"ו שנים היו יסוד קיום עולמות כפי ב"ה ה' צור עולמים. ולזה זכר שבט י"ה עזרת לישראל

מרפא לשון

יא. וישם מראשותיו — איסדוהי. ה"ג ונר' ששם איסד זה בארמי הוא שם וסאד שבערבי וכמו שתרגמו הגאון ז"ל ובעלהא מתווסדה ואינו מל' תרג' בקרקע המשכן

לימצי אלי חרן: יא) פואפי
אלמוצ'ע אלכ'אץ. ובאת ת'ם אד'
גי'אבת אלשמס. ואכ'ד' מן הגאדת
אלמוצ'ע. וציירהא מתוסדה. ונאס

נוה שלום

פירש רש"י וספורנו. (יא) במקום, אלמוצ'ע אלכ'אץ, במקום המובחר ומיוחד דהיינו הר המוריה, ערש"י ז"ל, וישם מראשותי, וגעלהא מתוסדה, אבן אחת מאבני המקום שם אותה תחת ראשו: (אלוסאד). מא יגעל תחת אלאס

אֲנִי צֶרֶךְ חֲכָמָה.

אבן עזרא

1234567 ח"ה

(י) אמר הגאון כי וילך חצונה ללכת.
ואיננו רק כמשמעו ושב לבאר
מה שפגע בדרך ולא הלך ביום אחד
כי בדרך לן : (יא) וטעם מתחות בֵּית
במקום דברי משה והטעם במקום הידוע
היום וכן אמר הושע ושם ידבר עמנו
כי הוא התנבא על ירבעם בן יואש והוא
היה בבית אל. ואמר לשון רבים בעדו
ובעד עמוס ובספר עמוס מבואר. ועל
דרך הפשט לא יתכן להיות. ויפגע כמו
ואל תפגע בך. כי לא מצאנו במקרא
שנקרא השם מקום ואל תשים לבך
לדרש ממקום אחר. כי איננו כלל על
השם ומלת אחר לעד : מאבני המקום.
טעמו אחת מאבני המקום : מראשותיו.
לשון רבים כמו מרגלותיו והתיימה מרב
שמואל שעירב חלומות בני אדם עם

מסורת הקריאה

ואת כולם ישא רוח עכ"ל: (יא)
מראשתיו, מפיק אל"ף קדים לשי"ן
ודכותיה אשר שם מראשתיו בפסוק

בְּמִקְוֵם הַהוּא : יִיחַלֵּם וְהִנֵּה סָלָם
מֵצֵב אֶרֶץ וְרֹאשׁוֹ מֵנִיעַ הַשָּׁמַיְמָה
וְהִנֵּה מִלֵּאבֵי אֱלֹהִים עֲלִים וְיֹרֵדִים
בּוֹ : יִי וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲבִיךָ
וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה

בַּעֲתֵּרָא הַהוּא : יב. וְחָלַם .
וְהָא סוּלָמָא גִּצִין בְּעֵרְסָא .
אֲרִישֵׁיהּ מָסִי עַד צִית שְׁמִיָּא .
וְהָא מְלָאכְיָא דִּזְנֵי . סְלָקִין
וְנִחְמִין בֵּיהּ : יג. וְהָא וְהָא
דִּזְנֵי . מַעֲמַד עֲלוּתֵי נְאֻמָּר .
אָנָּא זֵי . אֱלֹהִיָּה דְּעֶזְרָתָם
אָבוּךְ . וְאֱלֹהִיָּה דִּי־עֶסְק .
אֲרֵפָא . דְּעַת שְׂכִיב עֲלֶיהָ .

ואוצר החכמה

ענד אלנום). (יב) והנה סלם, כאן סלם,
כל והנה שאצל חלום או דמיון מתרגם
כאן, שהוראתו כאלו, עיין ביאורו
לתרגום ספר איוב. (יט) מגיע, ידאני,
אח"כ 1234567

יח:(יב) מצב, הצד"י בקמץ, ונמסר ג'
 בקמץ א' דין, ב' אשר בשכם (שופטים
 ט' ו') ג' וצרחי עליך (ישעיה כ"ט ג'):

חלום הנבואה : (יב) ודרך שלם להיות
סמל או על מספר סיני דרש הוא. וה"ר
שלמה הספרדי אמר כי שלם רמז לנשמה
העליונה ומלאכי אלהים מחשבות החכמה
ויאמר ר' ישועה כי טעם שולם שעלתה
בו תפלתו וירדה ישועתו מן השמים
ואלה המפרשים לא ראו נבואת זכריה
ועצום וירמיה והטעם דרך משל כי כל
דבר לא ייחד מן השם. ודברי משה
תלויים בעליונים וכאילו שלם בניהן
שיעלו המלאכים בו להודיע הדברי' אחר
שהתהלכו בארץ. ג"כ כתיב ומלאכים
אחרים יורדים למלאות שליחות השם

(טו) והנה אנכי עמך. תרגם
אונק'ל' והא מימרי בסעד.
ומה שכתוב במשה (שמות ג)
כי אהיה עמך תלגום אמרתי
מימרי עמך. והטעם כי מדרגתו
של יעקב באל שדי לא בשם
המיוחד, וכיון שהזכיר למעלה
השם המיוחד והנה ה' נצב
עליו ויאמר אני ה' ע"כ הוצרך
לתרגם בסעד כענין שאמר היה
לך לעזרי, אבל במשה התנבא
בשם המיוחד הוצרך לתרגם
מימרי עמך. ואם תקשה ותאמר
הרי שתרגם ביעקב (בראשית
מו) אנכי ארד עמך אלא איחות
עמך. ש' להשיב כי ענין מוכרח
היה לתרגם כן הן בלשון איחות
שלא אמר אתגלי הן בלשון
עמך שלא אמר בסעדך. כדי
לרמוז על מה שאמר גלו
למצרים שכינה עמהם:

רשבים
את האבן אשר שם מראשותיו : (יב) סולם מצב ארצה ,
מוצב על ידי אחרים . נצב בעצמו . וכן נגש אל הערפל
מעצמו מוקדם ומונש על ידי אחרים , וכן אשר אתה
מראה בחר . אתהים הראו לו . אבל נראה מעצמו :
עולים ויורדים . לפי הפשט אין לדרקק במה שהקדים
עולים ויורדים שכן דרך הארץ להזכיר עליה קורם ויורד :
(יג) הארץ אשר אתה שוכן עליה לך אתננה ולוירעך .

הכלל ממנה היינו וזאת ענין מוצא: כלם: אחריות למה. שמה
אחרת. רמז למצות אחרת: ורחשו מנינו השמחה. רמז לריח
הזהב מלאה. אחריות אלן הכהנים שיהיו ויורשים כבדם: רמז
ישנה השמחה: מלאה אלהים: ב' אחרת: ככל ויחד ויפגעו
בארץ וכל מלאה אלהים עולם אחרת שיהיו בדרך ויפגעו בו
בארץ: עולם (ויורשים). בגימ' בכל מדי יין: (י) והנה ה'
ה' עולם אחרות בשמים ל' כתיב וזה שער השמים וכן והנה
וזה שער הכבוד: ורחשו יתכן. תימה למה לא יתכן אחרת כתיב וכן

ושימו תחתיו שפיר הכתוב לא בא לנחום אלא לפרש אלא
מדרבית מאבני (ספח) ש"מ אבנים עונב הוא : ע"ל דהוי"ל
יורדים תחתיו דהא דרית המאבנים בשמים הוא : ע"ל דה"ל כי
מלא כל הארץ כבודו ומאי נזכ עליו אלא שפיר עליו יעקב והא
הדורש לשמור בזהו ששע ולא קודם כלל תתור בברא לא
שידקט על יעקב חקק בבשר הכבוד ועשוי ראו המלאכים אלא
יעקב ידעו שדיקונו ואו ותקנאו בו הוא"ל שהוא קרוב לבשר
בכבוד יותר מ"ל ויהי בדעתם לטרוקו לך שמו קב"ם וע"ל
סוף המאבנים ש"ל כי ש"ל מליץ ומאבנים ש"ל כי יורדים

ואל בבית והארי הוא כמת וילר הרע פסק ממנו. (תכתומא):

(יב) ויחלום והנה סלם מוצב ארצה וגו' . כסא ידוע מאמר חז"ל (בבב"ר פ' סה) רבי שמאלאי בר נחמן פתח שיר למיילוח אשא פניו אל הכרים . למלפניו ולמעבדיו . ר"ל למלפניו ולסורי (והסורי הוא כמו הורים) ר"ל אבותיו וסוריו עבודת ה' אליהם אשא פניו שואששם בכוחם . מחין יבא עורי . אליעזר בשם שכלל הכהית את רבקה אם תביב ביה ויחא פתעד עפרה נמיוס נמנולי אדווי וכל טוב אדווי כדיו . ואני כל כוס אחד ולא למדי אחד . מור ואמר מה אלא מוכיד סכרי מן כדרי לית אלא מוכיד סכרי מן כדרי . עורי מעס ה' עושים שמים וארץ וגו' . מדבריו מדרש או נראה שיעקב ה' או עושים ומוסר כל או כדעת רבי חנינאי שגלוהו אביו מביטו בחסור כל [ב] יחא ס' יבא אם יתן ליעקב כסף וחסד אולי יודע הכדנר נעשו בשר ירדוק אחריו להשיגו ויכול ממנו כל מה שיש לו ואולי יגרנו ג"כ . ע"כ לא נתן לו מחסות . ובשעת פשו שיעקב כלל בערוס ומוסר לא ירדוק אחריו] או כדעת רבי יוסעף כן לוי שיהא נתן ליעקב כסף וחסד ואליפו דרף אחריו ונתן לו יעקב כל אשר לו . בין כך וכן בעת שפגע יעקב במקום או יבא גברא ערמיילא דלית לו שום זלזל מדי . וכן אלא במקום הפסוק ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש . כי דרך הולכי דרכים הרגילים להגיע מהרה למחא חסאם לילך שם או שמים בלילה . אבל יעקב ממדור מעשו ונפגש מהמקרה עקרה לו ביום זה כי נקח אליהו כל שאמר מחין יבא עורי כ"ל . הים נרעש ונפחד מכל התהלה י"ל במקום הראשון שפגע בלש ללון שם כי בא השמש . ח"ק

אִינוֹ שׁוֹמֵם אֶף כִּי אוֹת י' מוֹדֶה עַל הָאֵף, וְרָמַז
אֵלֵהֶם כִּי הוֹלֵךְ הוּא הַכּוֹנֵה הָאֵף הוּא כִּשְׁהוֹ יִצְחָק
כִּי הוֹלֵךְ הוּא יִחִיד וְכֵן לִשְׁטֵן לוֹ דִּיקָק כִּשְׁהוֹ יִצְחָק
שֶׁהַכִּינֵה עַם לִינוֹ שׁוֹמֵם, וְהַכִּינֵה יוֹחֵם מ"ש גּוֹרֵי
ז"ל כִּי עֲנוּהוּ תִּסְפֵּר ס"מ דְּלִינוֹ כִּי שְׁהוֹ עֲנוּ
הַרְבֵּי עִיר וְקוֹדֵשׁ מוֹחֵר לְחִנְיָה שְׁלֵשׁ בְּרוּכִים ז"ל
לֹא נָצַח לָנוּ הוּא מוֹחֵר קָלָא ג' ס"מ דְּלִינוֹ
עכ"ד דְּכִיוּן דִּהְעֵינוּ הוּא מוֹחֵר לְשִׁכִּינָה כְדֻכָּת
אֵת דְּכָא וְכח"ש פ"ק דְּמוֹטָה כִּשִּׁי שִׁכִּינָה לִינוֹ שׁוֹמֵם
שְׁחָמוֹ וְה' עֲנוּ שִׁכִּינָה עֲנוּ וְהוּא קוֹטֵף דְּכִשִּׁי
לִינוֹ שְׁלֵשׁ יצ"ה, וְהָ רֵחוֹ הַכְתּוּב וְהָהָא ה' נָצַח
עֲנוּ, כִּי רֵחוֹ לְהוֹיָתוֹ עֲנוּ הֵיךְ מוֹחֵר לְשִׁכִּינָה

וצבעותיו : (יב) חלום . בגי' זה כנבואה : סולם . בגימ' זה כסא
 הסוד : סולם . בגי' עולם שקול תפלת הרדיוס חסד סולם
 המארכים לעלות ובן עולם המלאך בלשם הקרוב והתהלה וזה
 לך כל מי שמבין תפלתו הסולם שלם בשלימותו
 ויכולים לעלות בו : סולם . בגימ' מתוך ודג' פנוי גי' ויפלו
 וירם : סולם . ואותו סולם שהראה ודג' בגי' עובדי ע"א :
 והנה סולם . בגימ' וקן שהראה קיני הנלוות : סולם . בגי' קיני
 שהראה מעמד הר סיני : סולם עולם . בגימ' מרוב : מולד . ג'
 הסכא ודג' חזון מולד אשר כולם . ויחמי ע"וי מולד . שהראה
 ביות הארץ היינו מולד אשר שבסם שאחור מולד כבדו תחלה וזה
 לו הנלוות . ורמז לו הקרבות , והנה סולם מולד בגי' הכבש :
 הקרבות וסולם השמים . ד"א סולם סולם בגי' וזה מוכח שהראה
 ודג' ורמזו בגימ' השמים . רמז לנו שמואל ללמד לפי ששם
 מולד מלאכי אליהם ו"א מדרש המארכים בחזק לוי ליוהור
 מלאכי אליהם . היינו מלאכי אליהם שעלו אז פגעו בו עתה ללוותו
 בגימ' ודג' ה' נחמ' ודג' ה' נחמ' עולם מולד אשר מלאכי בגימ'
 שוב דמיון מדרשם אז חסד והנה סולם עולם מולד אשר בגימ'

במקום ההוא . לשון מעשיו באותו מקום שכב אצל י"ד
 שבטים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק
 בתורה: **עולים ויורדים .** עולים תחלה ם ואחר כך
 ויורדים . מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוזה לארץ
 ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוזה לארץ ללוותו: (יג) נצב
 עליו . עמדו: **ואלהי יצחק .** אף על פי שלא
 נמצא זמרה במקרא שישם הקדש שמו על האדריקים בתחיתם
 לכתוב אלהי שמו ששם (איוכ טו) הן בקדושו

דעת וקנים מבעלי התוספות

(פ) והנה מלם. מלם בנימסרוא מיני שראה דנמא שעתירי הקב"ה לתת תורה לישראל על הר סיני: מוצב ארצא וניי. וכנגדו בנימי בוער באש עד לב השמים. והנה מלאכי אלהים. זה משה ואהרן. והנה ה' נצב עליו וזה שנאמר ויירד ה' על הר סיני. ואמר אני ה' וזה שנאמר אנכי ה' מלאהדי. ד"א מלם מטש ויהנה מלאכי אלהים הראה הקב"ה. יעקב שר של מצרים עולה (בכרחי בש') הרמב"ן ז"ל. ויהנה מלאכי אלהים עולים היינו המלאכים שהלכו למצור את פרוע שהיו הכבוד עצמם שאמרו כי משהיחיים אנחנו. וגם גלו מסחרין של הקב"ה ולכן דתו: ש' הקב"ה קלה שמים ועכשיו נהי:

(יג) והנה ה' נצב עליו. לא מציון כן בשאר האבות אלא כסמיו אין הנצב עומד על שדוה לו כשהוא נשאר חרש ולא כשהוא נזרע אלא כשהתבואה עומדת בבין כך אברהם חרשה שנאמר קום התחבר בארץ. יצחק ויעקב שנא' וירע יצחק. יעקב. יעקב שואר כרי התבואה שנא' קדש ישראל לה' דאשתו תבואתה עמד עליו. הארץ אשתו אשת שוכב עליה. ה' אותה שאתה שוכב עליה כל אתו ומעצמן המרוץ כל המרוץ ותכבוש כל סביביו כמו שעושים לפרשים חשבים: שנותנים להם מעט קרקע והם כובשים בנבחרים כל המכובדים:

אשר לו ורצה להרגו ויפדה את עצמו במחמוט שנתן לו. עד
עד אשר כל בנחמיו עובדו. פ"ב ויפגע במקום וילך שם. ר"

אַס האַקאָס: **ב' והנה** ה' נצב עליו. כחצו צב' אַמיר
 נועם מן וה' נצב עליו עד ויִקָּץ יעקב ומשנתו יז כל
 אֲחֻתָּי אֶלפֶּס בִּיתָא ונעלם אֲחֻתָּי שָׁן אָף גִּירָה מִתְּפִלּוֹת
 יִשְׂרָאֵל וּכְתִיב אָף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא לִשְׁטָן לוֹ הִרִי הַשָּׁטָן
 אָף אִינוּ עִם הַבְּצוּר לִכֵּן ויִקָּץ יעקב מִשְׁנֵתוֹ וַיִּמָּר ס"ח
 צָבֹר אֲכֹן יז ה' נִמְקֹס הוּא נִמְקֹ' הַבְּצוּר הַשְׂכִּינָה עִמָּהּ
 עַכְ"ל וַחֲרִיד הַלֵּבִין כִּי יז כְּמֵה אֲחֻתָּי ז' צִפּוֹקִים אֱלֹהִים
 וְגַם ז' שְׁמֹאֲלִית אִיכָא וּכְתִיב עַד אֲזַר אִם עֲשִׂיתִי. גַּם
 הִרְבֵּה אֲלָפִין יז וּנְרָאָה דְּכֻנְתּוֹ דְּלֹא יז ס' וּט"ס נֶפֶל
 בְּצִדְדֵּי וְז"ל ונעלם אֲחֻתָּי שָׁן ק' כִּי שָׁטָן אָף גִּירָה
 כְּז"ל וַחֲתִיב כִּי הֵא דְּאִמּוֹר רִצָּן דְּלֹא יז ס' צִנְרָת כְּהֵיט
 וַיִּבְרָא וְגַם כְּחֻץ ז"ל דְּלֹא יז ס' צִנְרָת הַמְּזוּן לְרִצּוֹן

בראשית כה ויצא

תרגום איזנקלוס

[illegible]

שָׁכַב עָלֶיהָ לָהּ אֶת־נֶנְהָ וּלְזֶרְעָהּ׃
וַיְהִי זֶרְעָהּ בְּעֵפֶר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ
יָמָה וְקִדְמָה וּצְפֹנָה וְנִגְבָּה וּנְבָרְכוּ
בָךְ כָּל־מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבְזֶרְעָהּ׃
וַיְהִי אַנְכִי עִמָּךְ וּשְׁמִרְתִּיךָ בְּכָל־

נאים עליה. לך אעטיה ולנסלך:
(יד) ויכוז נסלך כתרבא אלארץ:
ותנמו. ג'רבא ושרקא ושמאלא
וגנובא. ויתבארך בך. גמיע עשאר
אלארץ ובנסלך: (טו) והאנא מעך.
אחפצך אין מא סלכת. וארדך אלי
הדא אלבלד. לא אתרכך. אלי אנ

ת"א ופרטם יפה. שבת קיח : והנה אנכי ברכום ר' סנהדרין לח :
רשבים

בזה שלום

קרוב אל השמים. (יג) נצב עליו, ואקף
אמאמה, נצב לפניו וכן תרגם לעיל (יח)

שפתי חכמים

בין כך ובין כך לא היו המלאכים אלא לכהן שמו הקדש עשו.
 ה' : פ' דלכ' מלי רבויהו הוא שנתן לו את הארץ אשר שב
 קיבל שהוא רק ד' אחות ועו' קאמר קיפל אחות וקאם למה
 עילת אחות נ' תחד' ד' אחות. י' כד' שתיסהו נוח לכבוש כל
 שרצה וישראל אחות אשר הוא שבע עליהם על ארץ ישראל
 ככלולה הם ודער' רבס ויזאמר חן תשובה ל' : כל א' כמו פ'
 שיתון הם הוא לשון הרים : פ' דלכ' מלי אחי עמך

בעל הטורים
 אמר באברהם אני ה' אמר אליה אברהם
 אני ה' לא אמר אליה אביך : (יד) ופרעה
 יס וזכו וירא ישראל ישראל סבא

רענ"י

שובב עליה. (חולין סס) קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו פ רמז לו שתהא נוחה ליכנס לבניו (כד' אמות שזה מקומו של אדם): (יר) ופרצות. ומזקת צ כמו וכן יפרוץ: (עו) אנבי עמך. לפי שהיה ירא ק מעשו

דמשמע מן לך. (נח"י) ירא כה' כי כס מעשו שלא ירדוף אחרי
הבטול

רשות והם יראוהו לכלותי עוב. שנאמר בניך ירדו מטה ויהי
זרעך בעשר הארץ. או ופרשת ימיה וקדמיה שפחה ונגעה ובכשר
בך על משפחתו האדמה הארץ וגו' ויקן יעקב משנתו ויחמר
אין ע"ה ב' במקום הזה. ר"ל הקבר' הכינאי אל המקום הזה.
ומהו נגעה כל הדברים ששפחה. ואולי לא ידעתי. כי יד' סודר
היהו ע'אני הכסותו ב' מה ששפחה. וכעת שפחה כי יד'
שפחה זאת. אבל זאת ה' קשה לו הלא ה' יד' שנה כבית שם
ועבר מקום קדשם ויתורם ותפלה. מדוע לא היהו הקבר' כל
הם כביתו שם. רק במקום הזה מקום שם במדבר. ובתוך
בך כאשר חמה על המקום הזה. ויורה. ופלה עליו חדרה
גדולה ובתחלה כי ידע סכת הסדר ויוראה. אך לנו יחיל
בקברו. כי מיתירה לעמוד במקום הזה. אך זאת הרבים בעלמו
ע"ה או יראה איוב וזכור כי יראה קדושה. חדרת הנפש
על אלה חדרה הנוף. פ"י ויחמר מה גורל המקום הזה. ששפחה
להטיל מורה פ"י. אבל יד' להבין להם ה' יראה מן קדושת
המקום. ויראה כי כאשר יתקן איש צננדי מרומים או קלן
לפועל. כאשר מיתו (תנאים) ע"ה ארבעה נכסו כדברם
[ופ' רש"י עלו לרקוע ע"ה] בן עמי הנין ויחמר וע"ה רק
רבי עקיבא ולא כדלם. וכל מה שפדה עולה ויחמר כדברנה
עליונה כוח להסבין מבלי יעמוד על כנו. ויעקב שיה' שפל
בנינו מתחלה רחמ וייע ואמר איך אכול להקמים במקום גבוה
כזה אין זה כי אם בית אלהים. ר"ל אלהים אלהים [גמו] משה
איש אלהים. ויכלו עמוד במקום הזה. וזה שער השמים ולא
שער הארץ שישל לעמוד במקום זה איש כמנוי אלהים. אין זה
ועבר עליו דור ודבר הלשון. מה גורל המקום הזה. אין זה
כי אם בית אלהים. שתיבות. אין זה' הוא כדוכח. או שם
חברו. או שם עליו. שסותר משפחתו הראשונים. ואומר איש
הוא כאשר שפחה תהיה. רק הוא בלשון חר. ויראה כי עניני
מלות ה' אין מהן שערירים לגוף ולנפש. כמו להחביב בשבת
ויח' כאלהם ושתים ואלכול ולחמ' בשי"ב ובמלך קשדות
מיום. וכדומה. אין מהן שערירים לנפש וקשים לגוף. והנה
כל מלות לרץ האדם לגוף ששפחה האולם למה. מחמת חזיו
הקבר' עליו לנפש נהלה וזהו ותהיה עליו. ומאמץ שערירים
לגוף קשה מאלל לכוון בהם רק לשם מלם ולא ידעו בהם
המלך והנוף. כי כשכולל בשבת חמית' ד' ובשר ללי. או שלוק
ובתוך ויתחיל בשפחה. קשה מאלל על ידעו בזה הלאה גוף
ואכל רק לשם מלם. אבל המלם שקשים הם לגוף כיון שפחה
יח' או חמית' שפחה שער בחמו או ליתן לדק' כך מחיים.
בדליה מחיון כששפחה רק לשם. כי חמית' בזה חמית' יוכל
ליתן לו בזה. ומאלל המלם שיש בהם כחלל הנוף הנה
במלם אף יח' מלם או לאו. אבל ע"ה אל לא יושל לא
ויח'. הם אינו אכול בשבת לשם מלם. אבל אין בזה שפחה

באשר כל האדם. ואף נבד או כד לא הי' לו לשם מראשותיו. בעת שכתב. רק ויקח אבן מאבני המקום ההוא וישם מראשותיו. ורשומותיו. על משכבו בלוקיו. הלא הוא כעצמו נבד לו כל אלה. ראשונה בלוקות הכתורה מחזיו. שניה כנכדתיו שנקתה מעצמו. והלא זאת הי' וישב בכיחו שלו ושקט. הלא עשו כל הברסה לו מחזהם כל משך שכתב ביות אביו. ואולי יתקד עשו ויבדוק ויודע ויפנה לסורו. ואולי גם כעצמי הי' רע כל אשר עשה ואלו הי' לו ילוליו מיד אחיו וישכחו ממרי הזמן. ויבדלנהו ויבדלנהו ויבדלנהו הי' לו עליו הרמזה וירבדו ויבדלו חזיון ילול הראש לו הקב"ה סולם מוצק ארלה וראש מגיע השמימה. הנה נשים לבקש"ה ביות ועליו עז בזה הוא מחברם יחד ע"י סלם. שמעמד סלם ביות וראשו מגיע לעליו. ותמיד הוא עולה ויורד. ויורד והסלם לבית ועליו. ויורד מה ביות ומה בעליו. והבית והעליו עשו אחד. כך הראש הקב"ה יועקב ששמיים עם הבקר בכל אחד. ומלאכי אלוים הם תמיד בחרן בעולם הזה. וכל העשש בעולם הם המסבכים הכתוב שכן וישם. ויבדלנהו וכל יוכל להעשות שום דבר בעולם. כי הם הנותנים העול לבד איש מה ישם ואחר שנבחר אלל האדם מה יששה הם המביאים הכתוב שחלף את אלה ויבדל. לפעמים נבשש דבר ע"י סלם אחת ולפעמים ע"י כמה סבות. לפעמים הכתוב רשום ולפעמים הכתוב עובות. בדרך הרפא המרפא את החולה ולפעמים נותן לו רפאות מרים ולפעמים רפאות מתוקים. הכל כפי מה שצויה ראות לעובת החולה. כל כל מה שצויה הקב"ה על האדם הכל להבית הטוב. לפעמים לדרך לעובת סבות רעות ולפעמים גם הכתוב עובות הטוב. אבל בלעדי הקב"ה לא נעשה דבר. רבות מחזות כלב איש. ועליום כל עולת הי' והיא חסד. ומלאכיים אחד שבגורו וסביו כל הכתוב מה שחלף לפעמים ומלאכיים אחרים ויורדם לסלים כל העיון. והוא עולתו (תניגה עז) עני מלאכי השרת הולכין תמיד עם האדם. לנכב לו סבות עובות ואל לנכב לו סבות רעות. הכל כפי ראות עינים. וכפי שנקדדו משמים ממש. ע"כ אל תירא עבדי יעקב ואל תחשים את עמך כי אתם בעמך דכרתו עבדי ה' הרעה הזאת. הלא אנכי הי' עשיתי כל אלה. אנכי הכחית עיך כל הסבות הרעות האלה. אבל סבות האלה לא להבית רע ויבדוק את להבית טוב. ואל תחלף אולי את חובל לבש את סבות וסבה אנכי עשו שמתוך כל אשר תלך. ונאסבול מעט שנים אלל אחריך ושנה מאד. כי אנכי אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק. הוביר אביך אלל האדם ואלל יצחק. אבל כל אשר לו הקב"ה. מיתכן אל ירשת כלום. בחלו אינו אביך. לא מחרים ירשת. כי בכחם שברכתי את אברהם והי' לו ירשם. בחלו אברהם הוא אביך תמש ואתה תירשנו. אתה סימן לבניך כי גם עניך כל תחבש כי סבותו ימי'

אבן עזרא

כדרך מלך עם משרתיו : (יד) ופרצת

מסורת הקריאה

(יג) נצב, הצדי' בקמץ : (טו) עמד, ג'
דין, אנכי עמד (לקמן ל"א ל"ח) גר
אנכי עמד (תלים ל"ט י"ג) ושאר
עמד מסרה כ"י עכ"ל רד"ה. ובאמה
הולוא עמד המ"ם בקמץ רבים הם על
פני המקרא ורד"ה הביא המסרה ולא
פירשה, ונראה דקאי על ב' מלות אנכי
עמד, ועלה קא מסרה ג', דרך בהני ג'
אוצר החכמה

אבי עזר

(יד) (ופרצת כמו ורצית וכו') כי התיבה הזאת נמשחת הדנר והפוכה כמולמ' פרצת גדריה. לכן פי' הרצ פתרונה לפי ענינה ורצית והמה פעלים נרדפים כמו כן יפרה

גת? קדומים

ותיין ברית עולם דף יצו ובהגהות טבור הארץ בס"ד: יד (ד) והיה ורעך כעפר הארץ
והרצח ימח וקדמה אפשר לרמוז כי בבאילה העתידה ועלו מושעים לשפוט את הר עש
וכו' וזה רמז ופרצת גי' עשו ת' שהם מקור הסט"א עשו ות' איש שיהרסם מלשון
סורק לעשות לו דרך שזה יהיה בסוף לאבד עשו ות' גונדא דחימה והיתה לה' המלוכה

רבינו בחיי

לשוביהם ורדו בנגושיהם. וע"ז המשיל הכתוב זרע יעקב לעפר. וכן אמר הנביא בשפלותן של ישראל (ישעיה כו) יגיענה עד עפר. א"ר יוחנן ומשם עתידים להתאל שנאמר (ישעיה. נב) התנערי עומד. אלו אמרו מ"פ ראותו ב"ד: ולמד"ש שה"ש והארץ לעולם עומדת. כלו ישראל שנאמר (מלאכי ב) יאשרו ותאכסל הגוים כי תתיר ארץ חסד. ומפני כן סמל לו מיד ופרצת ימה וקדמה וצפונה וגובה:

(יד) והיה זרעו כעפר הארץ. ע"ד הפשט הבטיח הש"י ליעקב בכתוב הזה על רביו זרעו כעפר. והיה יכול לומר ככוכבי השמים אבל יכלול כונה אחרת מלבד הרביו. והוא שלשון עפר כולל השפלות והמעלה. השפלות שיהיה זרעו בגלות בין האומות שפלים כעפר ומדרש כף רגל. והמעלה שיעלו לבסוף על כל הער"ג ויתגברו באחרונה כעפר הזה שהוא מדרך לכל והוא מתאבק ועולה באחרונה על הגורמים אותו. ופענני שאמר הנביא (ישעיה יד) והיו שויבם

קדא. ארי לא אשקביד.
 עד דאצביד. ית דמלילית
 לך: טו. ואמר יעקב
 משינמיה [ג'י משנמיה].
 ואמר. בקושטא יקרא דני.
 שרי בארמא דני. ואנא לא
 גניתי דני: יו. ודמיל ואמר.
 קא דחילו ארמא דני. לית
 דין אמר דני. אלתין אמר

אשר יתן ויהשבתך אל האדמה
 הנותת כי לא אעזבך עד אשר אם
 עשיתי את אשר דברתי לך:
 טו וייקן יעקב משנתו ויאמר אכן
 יש יהוה במקום הזה ואנכי לא
 ידעתי: יו ויירא ויאמר מה נורא
 המקום הזה אין זה בי אס-בית

אפי לך. במא ועדתך: טז פאסתיק
 יעקב מן גומה. וקאל. אדן. נור
 אללה פי הד' אלמוצ'ע. ואנא לא
 אעלם: יז פכ'אף וקאל. מא אכ'וף
 הד' אלמוצ'ע. ומה הד' אלא בית

תרא ואנכי לא. פקידס עבר 35: מס
 טו. פקידס עבר 35:

בעל המורים

ועתה חל להחמיר. בגמטריא זס מחרב מלכות:
 (טו) וייקן יעקב משנתו ויאמר. ס'ת כזר לומר שאין תפלתו של
 אדם נשמעת אלא כזכור. משנתו קרי כים משנתו מתוך שהוא
 סוגה בתורה כיום גם כליל לא שכח לבו מלשונות כה כחלומי:
 מלאכיו יצוה לך לשכר בכל דרכיך: (טז) אכן יש ה' רש"י

רשבים

משקל רמי הוא וכבר פירשתי בפ' לך לך:
 (טו) כי לא אעזבך. בדרכים עד אשר אם עשיתי את
 אשר דברתי עליך. להשיבך אל הארמה הנותת כי
 בדרכים אתה צריך שמירת מלאכים יותר. בדרכים כי
 בטקום. לא כמה שהיו סכור כששכבתי כאן שהוא

אוצר החכמה שפתי חכמים

וכחצו מלך כמחשבה שהיה חסו שסיים ושמרתך ככל אשר חלך
 והסיוותך: ר דק"ל כי לא אעזבך עד אשר משמע שדמי
 לא אעזבך עד אשר עשיתי ומלת אם משמע שהוא ספק אם
 יעשה אם לא לך מפרש אם משמע בלשון כי דהוא נמי
 לשון ודאי לומר כיון שבי משמע לשון אם גם אם משמע
 לשון כי: ש' וא"ת דלמא אשר דברתי לך קאי על דריבוי שדבר
 עמי עתה וקאל ויאמר אני ה' וגו' וי"ל דא"כ ה"ל כל אשר
 חזי מדבר עתך ולא לשון דברתי שהוא ל' עבר כיון דהדא
 נכחה הוה והכל בתלום אחד ולא הקין משנתו בנתיב וק"ל:
 ו' דא"כ מ"מ אם לא ידע: א דק"ל כיון שאמר יעקב כי אם
 בית אלהים משמע שהיה בבית אל כמ"ס ויקרא את שם המקום
 היום בית אל א"כ משמע שכולם היה עומד בבית אל ונטייל
 משמע שהיה עומד בכאר שבע מדכתיב לעיל ויהיו ויהיה סולם
 עומד אלמלא וגו' ולא מפרש בבית מקום של ארץ היה א"כ ודאי
 קאי אמאי דכתיב לפני בתמלה דהיינו בכר שבע ודרשינן שמועות
 א"כ קאי קראי אהדדי לך מפרש הסולם הוה עומד בכאר שבע
 כדמשמע מפי' ואלמלא שיפוטו נגד כמ"ס דהיינו ירושלים וראשו
 בבית אל כדמשמע נמי כמסוק דאין לומר סוף שיפוטו היה כנגד
 כהמ"ס אם כן היה יעקב חזן הסולם שהיה בכר שבע כדכרס
 יסודו ובהמ"ס בלשון בגבול שבין יהודה ויזמנין ולו הוא בלשון
 של בנימין וא"כ מה היה מעלת לו שערך לו בית אלהים ושער
 השמים היו לא היה שם לא רגלי הסולם ולא ראשו לכן פי'
 שאמא שיפוטו היה כנגד כהמ"ס וסוף הסולם היינו ראשו היה כנגד
 בית אל שהוא לו. כהן מהר"ל כך ג"ל פירוש הפסוק והשת
 רש"י: וכפי שרש"ל שאמר הקב"ה דק"ל זה בא לבית מלגו ויפטר
 בלא לילה ובית מלגו של הקב"ה היינו ירושלים ואלן משמע שלן
 בבית אל ועוד אמרו יעקב קראו ירושלים בית אל וזהו לו
 כדכתיב ואלם לו שם הפזר כו' ואפי' אם אתה יכול לתרץ
 הכתוב שחול לומר לו היה ירושלים עדיין קסה מהיכן למדו
 לומר כן אני אומר וכו' ואלו קראו לו שהוא שם העיר לראשונה
 וירושלם ששקל לשון קראו כימר בית אל וכו' ויתרן ד"ל שפירש
 לאשוק דעת הרא"ם דלפי פירושו שגטוסחאות שלנו כתיב יעקב
 קראו ירושלים בית אל ויעקב שלדכריו וכו' ולא ירושלים ג"כ
 מדכתיב כתיב הוא וזה לא מלאכה בשום מקום ועוד לפי התיורן
 ג"כ קסה דלמא כל היינו ירושלים וקפית הארץ היינו כש"ל
 לאשית הדבר כל לא כדכרס אלא ודאי שהיה ברור לרש"י
 שירושלים לא לו היה כדמכח קרא דפירשתי ע"ל: ב ר"ל
 כך המאמר הם בגמרא ולבין קושיא הוה למא לא עכטוה שם

חלק הדקדוק

(טו) לא אעזבך. הקמץ שבזיון חטף כי
 הוא במקום חולם והמאריך באלף.
 והעולם קורין אותו בהרחבה ומניעים
 השוא שבבית והוא טעות. ובצ"ל
 בתיבת אעבד לחטפו כתיבת אעזבך.
 (טז) אכן יש ה' תרגום שרי. הרי"ש
 בחירק כי כשהקריב אברהם ליצחק ע"ג
 המזבח הנה שם כבוד ה' לעת הצורך
 לבד. כי מוכן הוא להשראת שכינה
 לעת הצורך אמנם לא בקביעות. וכן
 התרגום בפרשת יתרו אשר הוא חונה
 שם שרי בחירק כי לא היה שם
 בקביעות. ואף ששם לשון הפסוק חונה
 ומשמע לשון הוה. הנה ההוה משמש
 עבר ועתיד כמו שכתבו המדקדקים.
 אמנם בדניאל אמר ונהורא עמה שרי
 שם בא להורות דבר תמידי שאין לו
 הפסק לעולם ועדיין צל"ע עם תרגום

מסורת הקריאה

מקומות כתיב אנכי עמד: אעזבך.
 העי"ן בחטף סגול והזיו"ן בקמץ חטף
 וחב"ת בשוא נח: (טז) וייקן. הקר"ף
 בפתח: (יז) אין זה, ברביע לא בזקף

אבן עזרא

כמו רובית וכן ויפרוץ האיש: (טז) אכן
 יש ה'. הטעם בעבור שימצאו מקומות
 יראו שם נסים. ולא אוכל לפרש למה.
 זה כי סוד מופלא הוא: (יז) כי אם
 בית אלהים. שיתפלל אדם בו בשעת
 צרכו ותשמע תפלתו כי המקום נבחר
 ורבים יתמהו איך הקים יעקב מצבה
 והנה שכתו כי י"ב מצבות הקים משה
 והכתוב לא אסר לשום מצבה לשם רק
 אמר לא תקים לך מצבה אשר שגא.

חומת אנ"ך

ואינו שולט שטן ולא וי"ש ולע"ל שאין תפלתו מואסת
 תפלתו דייקא צידיד דכתפלת לצור דמי דמילי דעריפא תפלת
 הצבור יינו שכינה עמהם ואינו שולט שטן ולא וי"ש
 העניו שכינה עמו וגופו צית התקדשותו החזק כמדוב.
 והשתא יצא על כוון מ"ש ז"ל דאם נגזר על העניו מיתה
 או מיתה צנים וכיוצא ע"י העונה מתעטלות הגזרות כמ"ס
 גס' ארץ החיים תמזור קי"ו והטעם דכשהשכינה עמו לא
 יש שטן אף וממילא מתעטלות גזרות רעות ועוד דהוי כלל
 הקריב כל הקרצנות והאי מזהה כפרה וזה רמז הנה ס'
 נצט עליו כלמור וס'ת גימט' חי דע"י העונה מתעטלות
 כל גזרות רעות וחי: ג והנה אנכי עמד ושמרתך בכל
 אשר תלך וכו'. לפי פשוטו מונח צמ"ס וי' עמו אפסר
 שכינה עמו והוא חוטא ח"ס והנה אנכי שהיא השכינה
 כמ"ס צ"הק עמד וזוהי תועה ושמרתך בכל אשר תלך
 דכיון דהשכינה עמד ממילא תהיה שומר צננו וכפ"ל שגא
 תפא לידיו קטלי וכן אמר אם יהיה אלהים עמי ופס'י

נחל קדומים

ודוק: טו (ה) אעזבך עד אשר אם עשיתי. ס"ת מרדכי שהוא סוף הנסים שנתנו ליכתב
 כך כתב רבינו מהר"א מגרמיו ז"ל בפ' כ"ה. ולפי הקדמת גורי האר"י וצ"ל דניצוק
 יק"ב אע"ה בא מרדכי לתקן אשר השתחוה לעשו ואני בעיני בורשתי בורשתי אצת
 בנה לזווג זה עם דברי הוהר הקדוש והשתחוה לשכינה. ועל פי האמור א"ש רמז זה
 דהבטיחו ה' לא יעזבנו אף בסוף הדורות כשיבא במרדכי: טז (י) וייקן יעקב משנתו.

מרפא לשון

באסורי לנ"א. טו. אכן יש ה' — בקושטא יקרא דה'. היג מלך יש בלא תרגום ולא
 כנ"א בקושטא את יקרא דה' כי מה שהוסיף אחר זה מלת שרי היא במקומה ויהיה
 כפל לשון ואמנם צריך לומר למה לא תרג' מלת יש שיש לה עיקר מן המקרא והוסיף
 מלת שרי שאין לה עיקר דלכאורה נר' שאלו תרג' כן בקושטא את יקרא דה' באמרא
 הדין הוה אתי שפיר ונר' ולא רצה לתרג' כן משום דמשמע דעד עכשיו לא היה יודע
 יעקב אע"ה שמואל כל הארץ כבודו ואין כו' אלא שיש כאן כבוד הקב"ה שרוי
 יותר משאר מקומות שבשאר מקומות אין השכינה שורה בהם בגלוי והשגחה פרטית
 ומלת שרי גרסינן הרי"ש בחירק והוא לשון פעול כמו שדרך לומר שכינה שרויה
 ביניהם אבל תרגום אשר עמי עומד עליה שרי גרסינן השי"ן בקמץ והרי"ש בצדיד וכן
 תרגום מנה שם הר האלקים וזהו ל' הוה ודכותיה בדניאל ונהורא עמיה שרי ואעפ"י

1234567 תנ"א

חלום הסולם

אין זה כי אם בית אלהים. פי' שאמר שאני רואה ג"כ. לא כן הוא עניני המקדש. גם כהן פי' הנאה הנוף
 שהם עולים מכאן תחלה ויורדים ונשארו למשא א"כ
 מקום זה והשמים סודר אחר הוא והם עולים מכאן לשמים ויורדין באדם עולה מבית לעליה ואחר יורד אל הבית ונשאר שם.

בראשית כח ויצא

תרגום אונקלוס

וַיֵּצֵא אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם: יי וַיֵּשְׁבֶם
 יַעֲקֹב בְּבֶקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֵבֶן אֲשֶׁר־
 יָשָׁם מִרְאשֵׁתָיו וַיִּשֶׁם אֹתָהּ מִצְבֵּה
 וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: יט וַיִּקְרָא
 אֶת־שְׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל
 וְאוֹלָם לֹא שִׁם־הָעִיר לְרֹאשָׁנָה:
 כ וַיֵּדֶר יַעֲקֹב גִּדְרָא לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה
 אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה
 אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנִתְּנָה־לִּי לֶחֶם
 לֶאֱכֹל וּבִגְד לִלְבָּשׁ: כא וַיִּשְׁבֹּתִי

אללה וזה שער השמים: יי וישבם
 יעקב בבקר ויקח את-האבן אשר-
 ישם מראשתיו וישם אותה מצבה
 ויצק שמן על-ראשה: יט ויקרא
 את-שם-המקום ההוא בית-אל
 ואולם לזו שם-העיר לראשנה:
 כ וידר יעקב גדרא לאמר אם-יהיה
 אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה
 אשר אני הולך ונתנה-לי לחם
 לאכל ובגד ללבוש: כא וישבותי

אללה. והד"א באב אלסמא: (יח)
 פאדלג יעקוב באלג'דאה. ואכ"ד'
 אלחגר אלדי געלהא מתוסדה.
 וגעלהא דכה. וצב דהנא עלי
 ראסאה: (יט) וסמא דילך אלמוצ'ע
 בית אל. וכאן אסם אלקריה אולא
 לזו: (כ) פנד'ר יעקוב גדרא וקאל.
 אן כאן אללה מעי. וחפצ'ני פי
 אלטריק אלדי אנא סאלכה. ורזקני
 כ'בזא אכלה ות'ובא אלבסה: (כא)
 זרגעה בסלאם אלי בית אבי. וכאן

אבן עזרא

זבגתי אל מקומו אפרשנו: (יח) ויצק

מסורת הקריאה

פסן: (יח) מראשתיו. עיין פסוק י"א:
 ויצק. הצד"י רפה גם בכ"י של ג"ד
 ושל רמ"ט רח"ה: (יט) שם. ב' בפסוק
 ושניהם הש"ן בצירי. ובמתג. ועיין
 לעיל ט"ז ט"ו: (כ) וידר. גמטר עליו
 ג' פתח א' דין. ב' וידר ישראל (במדבר
 כ"א ב') ג' וידר יפתח (שופטים י"א
 ל'): נדר. בשני סגולין. וכולהו כן
 במ"ה גמטר בפ' אמר (כ"ב כ"ג): לחם.
 בתביר לא במרכא: (כא) ושבתי. גמטר
 במס"ג ושבתי ב' וסי' ושבתי בשלום.
 דין. ושבתי בבית ה' (תהלים כ"ג ו')
 וכל שבות דכותיה. וכתב המגורת
 שלמה וז"ל כי אלץ תרין הפי' מלשון
 ישיבה ומה שהוא לשון שבות והשבה
 איכא טובא עכ"ל. הנה מלבד הדוחק
 שהרי גם כאן הוא מלשון השבה קשה
 מאי קמ"ל האי מסורה דאיכא ב' ושבתי
 וכל שהוא מלשון השבה דכותיה ומאי
 ממעט. ועוד במה הם דכותיה. וגראה
 דזה פירושה. ושבתי ב' ר"ל דב'
 פעמים כתיב ושבתי בטעם מלרע הכא
 ואידך בתהלים כ"ג. וכל שבות דכותי
 ר"ל וכל היכא דכתיב מלת ושבתי
 אצל מלות שבות. כגון ושבתי שבות
 עמי דכותיה כתיב מלרע. ושאר
 מלעיל ובא למעט הני דקהלת ושבתי
 אני. ושבתי וראה. המה מלעיל:

[1234567]

רשבים

מקום חול אך כן הוא שהוא מקום קרוש. וכן כל אבן
 שבמקרא אך כן ולא כמו שהייתי סבור. וכן אבן נורע
 הדבר: (יח) ויצק שכן על ראשה. ומשה אותה לקרשה
 להקריב עליה קרבנות בשומו כדכתיב במשכן וכליו
 וימשחם ויקדש אותם וכן מוכיח לפנינו. אנכי האל בית
 אל אשר משהת שם מצבה וגו' יהיה בית אלהים לקרבנות:
 (יט) ואולם לזו שם העיר. ועל שם המקום שהוץ לעיר
 ששכב יעקב נקרא שם העיר עצמה בית אל:

שפתי חכמים

ומתוך איוס לא יסיד וכו' עד ומן השמים יעבדוהו ר"ל כיון דהוא
 עמו לא התפלל ומן השמים יעבדוהו כתיב אין כופין אדם
 לדבר מזה: ג מניא רחיים שדחילו כו"ו לאו לשון רבים הוא
 אלא דרך התרגום הוא כן כמו תכונה דהוא נמי שם דבר ואפי"ה
 תרגומו סובלתו כו"ו וכן כגד ללבוש שם דבר הוא ותרגומו
 כו"ו וכמו ואפי"ה שם שדרך התרגום כן: ד (נח"י) ר"ל
 דהמדרש אינו מולך אלא שמפרש העצם למד דוקא זה המקום הוא
 שער לעליית התפלה לפי שהוא מכון נגד כהמ"ק של מעשה ומ"מ
 שער השמים הוא דרך משל כי אין לשמים שער או חלון:
 ה ר"ל דהא לישנא דקרא כפל הוא דכתיב אם יסיה אלהים
 עמדי ושמרני ועו"ל אם ישמור לי וכו' כלומר דהאי אם
 יהיה אלהים עמדי קאי אשמירת הכעוה ואפי"ה אין יתכן לומר
 שיעקב היה מחפץ אם יקיים הקב"ה הכעוהו אם לאו. וי"ל
 שהיה ירא שמה יצורם החטא ולא ישמור לו. ואפי"ה כיון שרש"י
 וי"ל כיון שהכעוהו על הלחם ודאי שהכעוהו נמי על כגד ללבוש כמו שחז"ל עשין לגנך וכו' לכרישך פי' וכו' כגד ללבוש
 וישתה פחות ממה שיש לו וילכס ויתחכס כפי מה שיש לו וכו' ששק"ה הכעוהו על הלחם לאכול א"כ ודאי הכעוהו נמי על כגד ללבוש

חלום הסולם

הכנים בקרישם קרבנות. פי' להם כבד לאכול
 והעורות. והיו יכולים לכוון בקרבנות הנחת עצמם [כדמלטי]
 בכני עלי ש"ל כן. והיו יכולים לכוון ג"כ להם ה' לכדו בלי
 הנחת עצמם. אבל כזה הנחת הנפך הוא עבירה כי הקרבן הוא
 שלא לזון לפני ה' ואינו מנסה וכל כלי ישראל ה' להם ב' כוונת
 חלו. א) השקלה השכינה במקדש להשפיע קדושה על ישראל כמ"ש
 הנוף כי כותן המקדש נחמה עליהם וישראל ויהודה רבים כחול אשר על
 המקום אשר לאזכור את שמי אבא אליך וברכתך. וגם כזה הנחת הנוף הוא עבירה. ואם ישראל יכוננו שכל ענין המקדש והשקלה
 השכינה במקדש הוא רק להשפיע כרכה לזורך הנוף בשביל זה נחרב המקדש כמ"ש הנביא ירמיה ויאמר ה' על עיני את תורתי.
 ופירשו חז"ל לא עזבו ממש התורה. רק לא ברבו בתורה תחלה. נחמה כי לא נחמה להם הארץ בשביל עמירת התורה.
 רק השיקו נחמה להם הארץ בשביל הנחת התורה ולשנות ולשמות. נחמה כי המקדש אם האדם מכון בו כראוי. הפיקר
 עניני הנפש. יש בו ג"כ הנחת הנוף. ואם מכון בו רק תועלת הנוף. ואבד הכל. תועלת הנוף ותועלת הנפש. פ"כ יעקב
 אבינו כאשר ראם מקום המקדש אמר מה טורח המקום הזה. המקום הזה מניא מורא גדול על האדם ועל כלל השומה
 ישראלית

בעל המורים

(ח) וזה שער השמים ושם. לומר שבעלות השחר פותחין שער
 השמים והוא זמן טוב לתפלה: (כ) וידר. ג' במס' וידר יעקב
 וידר ישראל וידר יפתח. לומר שהלוקים היו מדרין והלשון
 שגדר היה יעקב. וזהו אשר נשבע לה' נדר לאכזר יעקב למה אמר
 אכזר יעקב לפי שהוא פתח כנדרים תחלה: ללבוש. ב' במס' הכא
 ואידך ללבוש את הכנדים מלמד שיעקב היה כהן גדול כדאי' בבב"ר
 אמר הקב"ה למיכאל אחי עשית יעקב כה"ג שלי בעל מוס שהוא
 רש"י

סובלתו וכמו ג למלכס: וזה שער השמים. מקום
 תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבות המקדש
 של מעלה ד מכון כנגד בית המקדש של מטה:
 (כ) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הכעוהו
 הללו שהכעוהו להיות ה עמדי כמו שאמר לי והאז אכזר
 עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך:
 ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזבך
 והמבקש לחם הוא קרוי נעזב שנאמר ולא ראיתי לדיק נעזב
 וזרעו מבקש לחם (תהלים לו): (כא) ושבתי כמו

כא להוכיח הכעוהו מן המקדש היכן הכעוהו נמי על כגד ללבוש
 וישקו וי"ל כיון שהכעוהו על הלחם ודאי שהכעוהו נמי על כגד ללבוש כמו שחז"ל עשין לגנך וכו' לכרישך פי' וכו' כגד ללבוש
 וישתה פחות ממה שיש לו וילכס ויתחכס כפי מה שיש לו וכו' ששק"ה הכעוהו על הלחם לאכול א"כ ודאי הכעוהו נמי על כגד ללבוש

דעת וקנים סבעלי התוספות

(כ) אם יהיה אלהים עמדי. ופירשו דקרא אין זה תנאי
 אלא נשון שבויה כן יהיה אלהים עמדי וגו' וכאשר
 חתן י' מדרש יעקב תקן לכת כעשר סן הסטון ואמרי
 בכ"ר שאם סין אחד את ר' יהושע בן לוי דהבן סצינו
 חלו. א) השקלה השכינה במקדש להשפיע קדושה על ישראל כמ"ש
 הנוף כי כותן המקדש נחמה עליהם וישראל ויהודה רבים כחול אשר על
 המקום אשר לאזכור את שמי אבא אליך וברכתך. וגם כזה הנחת הנוף הוא עבירה. ואם ישראל יכוננו שכל ענין המקדש והשקלה
 השכינה במקדש הוא רק להשפיע כרכה לזורך הנוף בשביל זה נחרב המקדש כמ"ש הנביא ירמיה ויאמר ה' על עיני את תורתי.
 ופירשו חז"ל לא עזבו ממש התורה. רק לא ברבו בתורה תחלה. נחמה כי לא נחמה להם הארץ בשביל עמירת התורה.
 רק השיקו נחמה להם הארץ בשביל הנחת התורה ולשנות ולשמות. נחמה כי המקדש אם האדם מכון בו כראוי. הפיקר
 עניני הנפש. יש בו ג"כ הנחת הנוף. ואם מכון בו רק תועלת הנוף. ואבד הכל. תועלת הנוף ותועלת הנפש. פ"כ יעקב
 אבינו כאשר ראם מקום המקדש אמר מה טורח המקום הזה. המקום הזה מניא מורא גדול על האדם ועל כלל השומה
 ישראלית

חומת אנ"ך

השכינה שרונה שם אלהים עמדי. ויש לרמוז כי תיבת
 עוהך עם הכולל ג' עונה רמז לו דע"י העונה השכינה
 אל"ף כמ"ס איז את דכל וכמ"ס לעיל ועמרתך וכו'
 כמיונה. וזו"ל אמרו שהתפלל על ע"ז ג"ע ש"ד וכן פירש
 בתרגום המיוחס ליונתן. ואפשר כי יען יעקב אע"ה הוא
 גלגול אד"הר ואלע"ה תקן ע"ז ויחזק אע"ה ש"ד והוא
 מתקן ג"ע היה ירא וחרד שלא יחטא גא' מנ' אלה ויחזור
 הפסם לאד"הר וגם מזה שתקנו אבותינו יחזור להשתקלף:

מרפא לשון

שהוא נקוד הש"ן בשוא בנוס' ישנה מספרי תימן שלא ראו ניקוד אור אנשי כנה"ג
 מצאתיה בקמץ כמשפטה ומ"ש מהר"ץ בח"ה ע"ז לא נהיר ולא בהיר ולא עיין יפה
 בספרי הראשונים. יז. מה נורא המקוב הזה — מה דחילו. דחילו לי נפעל הוא כל' נורא
 ותרנ' נורא תהלות דחיל תושבתו דכוותיה שאין הפרש בין דחיל או דחילא או דחילו
 או דחילות אלא בהעמדה ובסמיכות ואילו לא נגזית הטפחה בכאן היה מתרג' מה דחיל
 כתרנ' נורא תהלות ורש"י ז"ל כ' דחילו שם דבר כמו סובלתו וכו' ואין זה הפי'
 מחזור שא"כ היל"ל מה דחילו דאתרא היין וכמו שהקשה הרא"ם ז"ל ועוד מה נשתנה
 נורא דהכא שתרנ' שם דבר מנורא תהלות שתרנ' לשון נפעל ועוד אם נורא שם דבר

לְבִית אֶמְאָ . וַיְהִי מִיִּמְרָא
 בִּינֵי לִי לְאֵלֶּה : כֹּב . וְאַבְנָא
 מְדָא . וְשְׁוִימִי קִמָּא . תְּהִי
 דְּאִימִי פִלַח אֵלֶּה קֳדָם זִי .
 וְכָל יִתְמִין לִי . סָד מִן
 עֶקְרָא אֶפְרָשְׁוִיהַ אֲדָמָּה :
 א . וְנָטַל יַעֲקֹב רִגְלוֹהִי וַיִּנָּחַל
 לְאַרְעֵ בְנֵי מְדִנְתָּא : ב . וְחֹמָא

שמו על ראשה : להכירה בשובו : (כא)

בעל המורים

אה"ח 1234567

דעם

שֶׁאֵמַר לִי וְהִסְבִּיחְתִּי אֶל הָאֱלֹהִים: בְּשִׁדְדִים. שֶׁלֹּם מִן
הַחַטָּא שֶׁלֹּא אֶמְלֵךְ מִדְּרָכֵי לֵבֶן: וְהִיא ה' לִי לְאֵלֹהִים.
שֶׁיִּהְיֶה שְׂמוֹ עָלַי מִתְחִילָה וְעַד סוֹף שֶׁלֹּא יִנָּחַץ פְּסוּל וְבוֹרְעֵי
כַּמִּשָּׁל אֲשֶׁר דְּבַרְתִּי לָךְ וְהִצַּטָּתָה וְזוֹ הַבְּטִיחָה לְאַחֲרָיִם שֶׁאֵמַר
לְהֹוֹת לִי לְאֵלֹהִים וְלִזְרֹעַךְ אַחֲרָיִךְ (לְעִיל וְי) (זֶרַעךְ מִיּוֹחֵם
שֶׁל יִנָּחֵץ בְּזֶם פְּסוּל): (כֵּב) וְהֵאָבֵן הָהֵוא. כִּךְ
מְפֹרֵשׁ וְי"ו וְשֶׁל וְהֵאָבֵן אִם תַּעֲשֶׂה לִּי אֵת אֱלֹהֵי וְאִם אֵלֵי
תַּעֲשֶׂה וְאֵת: וְהֵאָבֵן הָהֵוא אֲשֶׁר שְׂמִיתִי מִצִּבְּהָ וְגו' .
כִּתְּרֻמוֹ אֵלֵי פֶלֶא עָלָה קִדְשׁ ה' וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבּוֹ
מִן הָאֵרֶץ כִּשְׁמֹרֶת לִי קוֹס עָלֶיהָ בֵּית אֵל (לִקְמוֹן לֵה)
מֵהַ כְּתוּב שֶׁ יִיכָבֵד מִצִּבְּהָ וְגו' וְיִסָּד עָלֶיהָ נֶכֶךְ:
(א) וְיִשָּׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו. מִשְׁתַּבַּחֶשׁ בְּשׂוֹרָה מְכֻנָּה

שפתי חכמים

דל"צ סיה תר"ך לזמנא מתאכלו כדי ליקח כנדים ונמנא שלא יסיו לו לחא לחלו וקב"ה הכיטוהו של כוהנא לחלו (ומהר"ם ז"ל) (נח"י) וזהו ג"כ מכלל הכיטוהו של ה"ש דכא רחא לא אפר דכרתו לך ופס"י לרדק ועליו ואם לא יהיה שלם מן החטא יועידו מדרכי לכן בודאי שלא יתקיים שלם שנאמר עליו כמו ל' הכיטוהו שלם שכן על תנאי שלם ינחם החטא : ז ר"ל שבס ויהיה ה' יגו' הוא מכלל הכיטוהו ולא שווא כבוד שנדר דכא חף אם לא יתקיימו הכיטוהו כללו מחויי הוא שיהיה ה' לו נלחם : דל לך מיי"ר רש"י וכן שלא תחשב על הכיטוהו מנ"ל שנהרגו מן הדוקא על מלכא ו יפלה לפני הקב"ה ותי' דכא לכוף כן שש ח"כ ש"מ שבס מתחם הוה דעתו מן ויהיה ויהיה ה' לו נלחם : על תנאי ולא נדר ולכן תרגם חס"י פלח עלם קדם ה' ר"ל ודאי הוא שקרוב קרנטו חס"י לא ישמור

הַזֹּכֶת בַּמִּירָה נֶשֶׂא לְבֹא אֶת רַגְלָיו וַעֲשֶׂה קֶל לִלְכֹת .

דעת זקנים מבעלי התוספות

שְׁעִיִּשׁ בְּנוֹ אִמֶּר לוֹ לֹא שֶׁהִקְדִּישׁוּ לַשָּׁמַיִם אִמֶּר לוֹ וּמֵהָ
דָּאָה לַהֲקָדִישׁ לֹא הָיָה עֲשִׂירִי אִמֶּר לוֹ שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב
כָּכָה בְּנוֹ כְּסֻלָּאִים הִנְכַּסְתִּין לְדִירֵי הַתַּעֲשָׂר וְהַבְּנִיִּם דֶּרֶךְ
תּוֹלְדוֹתָם וְכוּ' :

שום הנאה הנוף רק לשם ה' ממש וזה מכיל את האדם לירי צית המקדש בנוי וחרכ ובנוי. כשההכנים והעם היו יראים מן המקדש קל בשיניהם ורק עובת עזאם היו דורשים מהמקדש. נחרכ ירחיק מעלינו. אז יבנה המקדש

(כא) ויהיה דר' ירי לאדורים. ונתגרסו ויהי מומחה דר' ירי
 שניה וסדרתו מפשט הכתוב ולא פירש כפשוטו ור' ירי
 יחי' ללויים. וזלגא שם בוי"ה הוא שם הכלל ויתר משם חלשים.
 ויתר משם בוי"ה יחי' ללויים ותחיו כשמי רשיות ח"ו. וע"ז כי
 וס"ק שאלים הוא שוטט. ולקח ון מיתר דה' למשפט שג"ח כי
 ודע ע"ד פולק יהושע האין משפטם ויתרד כמו קן לקח יעקב
 ודע ע"ד

הליכת יעקב לתרו

(א) וישא יעקב רגליו. אחיה ב"ר ניון שנתבאר בשורה עובד עשין לזה לרגלויה דהא אמרה כדא עשין לרגליו. הנה שלמה חתר עט ללדת מות. אחיה דבר חשמה אל מוסר מורויו לנו שלמה כזה. וזל בנבוס שבטלוס אחיה יקרה אחיה חקירה כחשה שעברו אחר חתומה אחיה שנים וזל חתמנה. ופסל ופסלה בראשיתו ונזדקקו ושתלנו עבדו לזה ושתנה. ופסל אחד כל אחיה לרקו לשירה וחקר וחתמן לפני ויפתלו עבדו וחתמנה. והיו כל החורים שאליו נכסה ללדוק לה כחמה שנים קודם היות חתמנה לה כחמה. וזל סכירה ברהם לה חתמנה. ופסל אחיה שלמה כי לא כן הדבר. עט ללדת. העת הביאה בכה וזל הסכה הביאה העת. חתמה שבחה עתה להשכנה שלח לה הקדש הדקיק שישעו כחמלו להירונו. ולפני זמן וזל כדקיק הוה לזה ח"י פועל מחומה כמו האחרים. ואם אחד יזל לרכוב ורואה בני אדם עומים לזל תאר אחד ויזל על מה שיהיה. ויחומים לו שמקמים לזל חתמה. ופסל בני חוה

המת. ואומרים לו איש פלוני. ואם לא ה"י תכירו שואל עליו
לחיות שנים מה. בזקיותו או בכבודו. אם אומרים לו בזקיותו
תושב בלבו. תזקוקה ימות סבת ימיתו. ואם אומרים לו בכבודו
מה. אזל מלחיה סבה מה. תמיוו חולי מה. תמחת שוריה
תתלות המיתא בכסבה. על אחר שזמה לו כן הוא הדבר. עת
תמות. לא עת קידתו תמות הביא לו הקד"ה הפכה שמונה
ימיתו. אבל אם לא ה"י עת מותו. כל הסבות וכל החליים לא
תמיתו. והמיתו. על שו"ת תפליהם. כדאש עיני רגליו. לפי הדיעה
הוא הדין הרגלים שואים הכרם. אבל החתם הוא אם לא
נעוץ מחלל ומשקה בכרם לא. כח ברגליו שילבו. כחאמר
שו"ת"ל דוק ככיו וסבבה ככריו. וכן עשין לכל רגליו. לפי הדיעה
הוא הדין שואים הכרם. ונחמה הוא כהנף לכל שוא הוא הרגלים.
בחתם מחשב הזכ דברו. לחיות רחוב יך. וכאשר שואר בלבו
שין רחוב פלוני לא ילכו רגליו לרחוב אחר כך לרחוב זה שכן
שין ילכו גם הרגלים. תאלי שכלב עשין רגליו לחקום וסבב

מרפא לשון

שנהגו לקרותו בחירק ודכלתיה פועל רחיים ג"כ
שכשהוא ליחיד הוא נקוד צירי וכשהוא לרבים הוא
נקוד חירק. א"ן זה — לית דין אמר הדיוט. פי'
הדיוט ידוע היספ בעל גדולה ולהבין טעם הלשון
צריך אתה לדעת טעם מליצתו והוא כי הכי כיון
הענין הזה של יעקב כמי שפגע באדם אחד וחשב
שהוא איש הדיוט מהמון העם ולא נהג בו יראה וכבוד
ואח"כ ראה שהמלך בא לדבר עמו מיד תמה וחרד
ממנו ואמר מה נורא זה האיש אין לו אדם הדיוט
כי אם איש אשר המלך חפץ ביקרו. כי אם
בית אלהים — אלהן אתה דרעוא ביה מן קדם יי'. טעמו
שהוא מקום בית הבחירה כע"ש במקום אשר יבחר ה'
מסורת הקריאה

כט (א) בני קדם, הבי"ת רפוייה בנוסחאות כ"י ואין כאן דין אתי מרחוק כמו עשה פרי שבני קדם נחשבות כמלה אחת מפני המקף שביניהם המהברו ונמצא

כמו מורא שפי'ש הרא"ם ז"ל דעת רש"י ז"ל היל"ל מא דחלא דאמרא הדין כמו שתר' מוראכא ותתבם והחלתכו ולא מחזורתא כפרישנא ואעפ"י שאפשר שהיה שם דבר כמו שם סוכלתכו והיין או סגירי וכמ"ש ל"י קבה"י בריחמא דחילו' ל' תרגום לחד ולשון חז"ל להוד גזירא לפרש ש' יא אפשר שהיה שם דבר מכת הקשויות והנוכחים והנה ידוע דמה שהוצרך רש"י ז"ל לפרש בן הוא כדי שלא נבין דחילו זה שהוא פועל עבר לרבים נסמרים כמו יראו ולזה ודא' שצ"ל מה תחלוך יש בניהם וכו' שהחילוק הוא בסיקוד כי שם דחילו שהוא תרג' וייראו משפטו להנכות החי'ת בצירי כמו שהוא לית'ת בצירי ודחיל וכו' תרג' וייראו האנשים ראו' להיות נקוד ודחילו בצירי אלא

נחל קדומים

זמרו בביר משנתו ממשנתו. ואפשר במשול' גם כי יתנו בגוים עתה אקצצם דבוכות המשניות נגלים אמרו בביר והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים להראה לך מלכותי ע"ש. ואפשר שצטער יעקב אשה על הקץ וכמ"ש בשיר השירים אני ישנה מן הקץ ויש יוקץ יעקב משנתו ע"ש מציאות להתעורר משנתה ע"ש המשניות דבוכות' חבא הגאולה וזה רמזו ויקץ יעקב משנתו ממשנתו. ותיבת ויקץ רמזו ויקץ דאמר ויעל יוקץ ותקנון ממשנתו: כל (י) וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. אפשר לומר כי הגה בזההם ויצאם אבותינו ע"ה קימו מעשר כמ"ש הרמב"ם והראב"ד פ"ט דמלכים וא"כ

אלשרס: (ב) פראי פאד'א בביר פי אלצחרא. ואד' בת'לאת'ה קטוע מן אלג'נם ראבצה עליה. לאן מנהא יסקון אלקטוע. וצכ'רה עצימה עלי פאהא: (ג) וכאן אד'א אגתמע אלי מ'ם רעא אלקטוע. דחרגו אלחגר עז פם אלכיר. וסקו אלג'נם. ת'ם רדוהא אלי' מוצ'עהא: (ד) קאל להם יעקוב. מן אין אנתם יא אכ'וה. קאלו בחן מן חרן: (ה) קאל להם. הל תערפו לבו אבן בחור. קאלו נעם: (ו) קאל אהו סאלם. קאלו נעם. והוד'א רחל אבנתה. גאיה מע אלג'נם: (ז) פקאל להם. הוד'א אלנהאר

חלק הדקדוק

אשר עמי עומד עליה דנקוד בצירי שרי. עלה: (ב) עדרי צאן. תיבת עדרי במקף והיא מלעיל. (ה) הידעתם. השו"א שבי"ד נח כי אין מאריך בה"א בכל התיגאן ובדפוסים הראשונים והיר"ד במבטא יוצאה עם הה"א כאילו אמר

אבן עזרא

שיהיה האל"ף נראה בסוף המלה. והנה ישאר בחירק תחת היר"ד. והנה יהיה משקלו וי"ף בגדלו (יחזקאל לא) ויתערב עם לשון ירה. על כן פתחו היר"ד: (ג) וגללו. הרעים את האבן: (ד) מאין. שאלה על מקום. ולאמרו בלא מ"ם לא יתכן כי אז יהיה לאין. גם נמצא כן עם מ"ם הן אחם מאין: (ו) והנה רחל בתו באה. מלרע שהוא תאר השם כמו

אבי עזר

ח"ל ואם תחכם הנסח' תעמוד בסוד המלכ"י ותוכל לקבל כח גדול מכת עליון קבל ע"י אור המלכים או יהיה דבק בשם הסכנה. וזה שגד יעקב והיה ה' לי לאלוהי. כי יתגודד כל ימי חייו לדבקה בשם ע"כ. ונדרך הפשט ר"ל אם יעמוד אדם צורה נודר נדר שיעשה נדקה או מנוה אחת או שמים ויעקב אבינו קבל על עצמו נדרך כלל לחור שכל מעשיו יהיו מרוצים לשמים וכל כחו יעמוד אף אלהיו כלצנו ונמלודו צהסת ונכליו על ד' היותר טוב כטעם שויתי ה' לנגדי תמיד והוא מעלה גדולה אין גדולה מומה. ועתה תצין אחרת ח"ל. אכל הלל הוקן מדה אחרת יהיה על שכל מעשיו יהיו לש"ש ע' צוה פ"ג. ועוד לאלוהי מים לפרש ע"פ מחמר רבם בר רב הוהא מעלה יתירה אין צין ישראל וכו'. אלו ציפראל כתוב ויהייה להם לאלהים וגו'. ע' קדושין ע"א אכן מר מיר טרדות הדפוס וגדולה היא אלי לכן קריתי: [בפסוק ונאספו שמה]

והנה באר בשלה והנה ילם שלשה עדרי צאן רבצים עליה פי מן הבאר הוא ישקו העדרים והאבן נדקה על פי הבאר: ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והישקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה: ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו: ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו ידענו: ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עסיה צאן: ויאמר הן עוד היום גדול לאיעת

וקא בירא בקלא. וקא מן. מלמא עדרין דעז רביצין עליה. ארי מן בירא מהיא. משקן עדריא. ואבנא בקמא על פומא דבירא: ג. ומתבנשין מן פל עדריא. ומגדרין [ג' ומגדרין] ית אבנא מפל פומא דבירא. ומשקן ית צנא. ומתבין ית אבנא. על פומא דבירא. לאתרה: ד. נאמר להון יעקב. אחי מןן אתון. נאמרו. סחרן אנהא: ה. נאמר להון. מנדעתי (י"ב) מנדעתי (י"ב) ית לזן בר נחור. נאמרו נדעין: ו. נאמר להון השלום ליה. נאמרו שלום. וקא רחל דבמהיא. אבנא עם צנא: ז. נאמר. קא עוד יקא סגי. קא עדן למקנש

ח"א כן עוד סיום פ' פסוק פ' ופסוק:

בעל הטורים

(ב) וירא והנה באר כשרה. אמר לו אלו כמו שאנכי יתח וחרף ונדמתי על הכאר כן יהיה לך מנוח אחי אם תרחש שיהי כמדבר: שלשה עדרי. ג' זה אחר ומשה ומרים: כי מן הכאר פהא. ג' משה: וזה כי פ' הכאר כנגד ז' ויחלם שמואלים כהם מים וכנגד שבעה שקורין כחורש כהם ה' שקורין כ"ט ו' משה משה הכאר כנגד ג' שקורין כחול: (ו) ויאמרו שלום. ולא אמרו שלום לו כי אין שלום אמר אלוה לרשעים:

רשבים מקום: (ב) רובצים עליה. סמתינים:

כתוביה הן את מנח: והנה באר כשרה. רמז לכאר שהיו ישראל פהא. ג' משה: וזה כי פ' הכאר כנגד ז' ויחלם שמואלים כהם מים וכנגד שבעה שקורין כחורש כהם ה' שקורין כ"ט ו' משה משה הכאר כנגד ג' שקורין כחול: (ו) ויאמרו שלום. ולא אמרו שלום לו כי אין שלום אמר אלוה לרשעים:

שפתי חכמים

נסתתו אכל לא על המנוח וס דוקא ומ"ם וכל אשר תתן לו וגו' דמשמע שאל לא יסמור לו הסכנות לא יעשר ל"ק ד"ל דה"ק אכל כל אשר תתן לו עשר וגו' אף אם לא תשמור הסכנות. ומעשה' כתב ולי' שכן אמר יעקב אם תשמור הסכנות או עשר אשכנזו שתי מעשרות ואם לאו אשכנז פסם אחת וכן פשה עכ"ל: ה' שפירשו היו משקים וכן ונאספו וגללו עתיד כמקום סוף ופי' היו נאספים והיו גוללין תמיד: ו' ר"ל שכן ה' ראו לכתוב והנה ג' עדרי לאן רובצים עליה ולמה רובצים משום ונאספו שמה וגו' ולמה ונאספו מפני שהאבן גדולה ע"פ הכאר: ב' ה' לא מביא התרגום מיד לשל על יסוק העדרים וכל ונאספו משום דכאן כתיב וגללו וחתרגס ומגדרין דהוא ל' סוס וכמקום נמי כתיב וגללו וחתרגס ויגדורו דהוא ל' עתיד א"כ מוכח כהדיא מן התרגום דכל הפסוק מדבר לשון סוס אכל גבי יסוק לא מוכח מתוך התרגום דלא כתיב כ"פ

כך מפורש בב"ר: (ג) ישקו העדרים. משקים מן הרועים את העדרים והמקור דבר בלשון קהרה: (ג) ונאספו. רגילים היו להאסף לפי שהיה י האבן גדולה: וגללו. וגוללין ותרנומו ומגדרין. כל לשון חוזה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון ב' פסר לפי שכל דבר ההוא תמיד כבר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין: (ו) באה עם הצאן. הטעם בל"ף ותרנומו אחיה. ורחל באה. הטעם במעלה בל"ף ותרנומו אחת. כראשון לשון עושה והשני לשון עשמה: (ז) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רובצים כסבור שרועים לשון סוס אכל גבי יסוק לא מוכח מתוך התרגום דלא כתיב כ"פ

אחיה 1234567 הלויט יעקב לחור

ועקב כי לא במקרה ה' כל מה שאירע לו עם עשו והכל ה' יעקב ית'. ע"כ אמר וישא יעקב רגליו. יעקב נשא כל סנתייו. יעקב בעצמו ה' מוכרח לומר לחור לישא שם נמות לכן עמסן יכנה כל בית ישראל. רק זה הענין הכיח את הסכות שיסבו כלכחו לחור. וגם הסכות בעצמן כל סכה וסכה סכה מלפני בפני עמסן כמו שיבאר:

מסורת הקריאה

שיש הפסק בין שני הסעיפים יותר ממלך אחד כמו ועשית פרשת מ"ש (ב) באר. הבית רפה: (ג) וגללו. הלמ"ד בשוא לבדו כמנהגינו. מ"ש: (ה) הידעתם. כתב הראב"ע בצחות אות ה', ואם היה האות שאחרי הה"א י"ד לא ידגישוהו רק ישיבו השוא שה' נע להיותו נה. כמו הידעתם את לבן. והוא כספאה: (ו) באה. מלרע. והוא חד מן י"א בטעם מלרע במסר במס"ד ואלו הן. א' רחל בתו באה. דין. ב' ארחת ישמעאלים (לקמן ל"ו כ"ה) ג' והעגלה באה (ש"א ר' י"ד) ד' הגבי אחריכם (שם כ"ה י"ט) ה' ומחשבתיהם באה (ישעיה ס"ו י"ח) ו' קול שמועה הנה באה (ירמיה י"ב כ"ב) ז' באה תרשש (ויגה א' ג') ח' לא תעלה ולא באה (זכריה י"ד י"ח) ט' ועץ חיים תאווה באה (משלי י"ג י"ב) י' ובוהה הנערה (אסתר ב' י"ג) י"א בערב היא באה (שם ב' י"ד) וכל מלכים ויחזקאל דכותיה מלרע במ"ש מלעיל וס"י והשמועה באה (מ"א

דבר שנהגו אבותינו צריך לקיים מדין תורת המנהגות והיינו רבותיה ידיעקב אע"ה לתת חומש וז"ש עשר אעשרנו דהיינו חומש כמ"ש בכתובות דף ק'. ואף שאני מוסיף תוספת מרובה ובתוספת שרי על מנת לקבל פרס אני דעתי הכל לשמך ולזכרך וזהו עשר אעשרנו חומש לך לשמך דוקא ולא לקבל פרס ח"ו. ובענייני כתבתי בקונטרסים פני

מרפא לשון

ומה שקראו יעקב בית אלהים אינו אלא ע"ש העתיד ובאותה שעה אין כוונתו אלא על בית הבחירה. וזה שער השמים — ודין תרע קביל שמיא. טעם קביל שמיא בכאן כענין צית שמיא שבה"מ ובמשניות בפרשת נח ע"פ ומגדלו וראשו בשמים ולפי הגאון לענין אמר קביל ולא צית וענינו הוא שזה המקום קדוש דבק אל השמים ולכן הוא כדמות שער למי שירצה להסתכל בלבו אל השמים ואין בכל מקום שער לפנות אל השמים אלא זה וצריך לפנות אליו וממנו יפנה לנגד השמים וענין זה ידוע ל"ח מתוך ציור העולמות וז"ש שלמה המלך ע"ה בתפלתו והתפללו אליך דרך ארצם שאמר בן לפי ששם שער השמים לעלות התפלה משם דווקא שאם אין בהמ"ק שער השמים אלא מכיון כנגד שער השמים היה ראוי שנחפז כל כנגד השמים עצמה כיון שכל הארץ כנגדיר חרדל באמצע השמים וכולה תחת כוכב אחד. יט. שם המקום והוא — שמיא. ה"ג במספ. בית אל — קרא ות' שמעתה היא שם עצם ושמיש חל למקום ההוא

עאדה כביר. וליס הו וקת אנצ'מאם אלמאשיה. אסקו אלג'נם ואמצ'ו ארעותא: (ח) קאלו לא נטיק ד'לך. אלי' אן יגתמע רעא אלסטוע. וידחרגו אלחגר ען פם אלביר. ונסקי אלג'נם: (ט) בינאה יכ'אטבהם. ואד' קד אתת רחל. מע ג'נם אביהא. לאנהא ראעיה: (י) פכמא ראי' יעקב רחל. אבנה' לבן כ'אלה. וג'נם לבן כ'אלה. תקדם ודחרג אלחגר ען פם אלביר. וסקי ג'נמה: (יא) פקבל יעקוב רחל. ורפע צותה ובכ'י:

נוה שלום

וכ' ע"ל (כח ד). (יב) אחי אביה, אבן

אבן עזרא

פועל: (ט) ורחל באה. מלעיל והוא פועל עבר: (יב) ויגד יעקב לרחל. מאוחר וטעמו וכבר הגיד יעקב לרחל ואחר כן

אבי עזר

היה מניח ה' השתמש בגזרת חסיפה כל' נפעל כמו ונאספו עלי והכוני. נאספו עלי נכיס. כי לא יאספו חסדים יחידיו. כ"א ע"י חסד המוסף אותם. לכן נקראים לתולדותם. גם אפשר לפרש בדרך רחוקה: על דרך ועמשה לא נשמר: (ב) [וירא מלה זרה וכו'] מ"ש הרצ לחסר ו'. פי' שלא תוכל לומר ירא כלל ו'. ולא תוכל לומר כן עם משרתי יו"ד לומר ונרא ותרא ולארה הם תצרו אותי. וכחצ הרד"ק שעשו כן מפני רוב השתמשות יו"ד לית' שנו נקודתם בהתחבר עמם ו'. ונקדו נפתח וירא צלק. ודברי הרצ עולים יפה שלא להתערב עם גזרת ירה שהעתידיס מונתה אייד יו"ד תיר ניר. כתוב מעוט מ"ש הרב עם תצירי יו"ד. היינו אותיות כשתיל אב המון שהם משרתים שלא תוכל לומר מן וירא כמו אמרם אחרתם וכו'. וכחצ שכן הוא בספר מאזניים ולא אמר כלום כי מצינו ואראהו ביצועתי אשר אראך. ויראם את בית נכוחתה אראנו נפלאות. ומחורתה כדפרש"י. וכן מלאתי צאלס יוסף גם נעלם מן מטעם מ"ש הרצ בנחית דף ל"ח בדקדוק וירא צלק. ולאחר העיון ראיתי גם צ"ל מחזיקים דף ט"ז לכשר דברתי: (ד) (מחזיק שאלה על מקום ולאמרו צלל מ' לא יתכן וכו') הנותן רחמים לזין הוא צלל מ'. ופי' אפס ותוהו וכן הם אחס מחזיק. וכן לדעת ר' יוחנן בסוטה פ"ג והתחמה מחזיק תולד: (ו) (והנה רחל נתן צללה ואלה שאלו שהיא תואר השם וכו') כיון שזין צללה"ק מלות מיוחדות להורות על הזמן בינוני ומה שאלחנו קוראים בינוני הנה שמות הפועלים והפעולים כדמות תוארים. ומשמשים במקום בינוני כי זין מלות מיוחדות לבינוניים. כיון שזין הזמן בינוני מלא וואו מורכב מן עבר ועתיד. וזה שז' הרצ תואר השם כמו פועל

מסורת הקריאה

ב' כ"ח) באה הצפירה (יחזקאל ד' ז'): (ח) ויאמרו, במסר עליו ג' ר"פ בטעם זרקא וסי' א' דין, ב' המבלי (שמות י"ד י"א) ג' הנשארים (נחמיה א' ג'): וגללה' הלמ"ד בשוא כמבנהגו מ"ש: (ט) באה. מלעיל עיון רש"י ועיון לעיל פסוק ו': רעה, העי'ן במקץ ומלרע, ונמסר עליו ג' בג' לישני ב' מלרע וא' מלעיל וסי' דין, לשון מרעה, ב' רעה התרעעה (ישעיה כ"ד י"ט) לשון שבר והוא מלעיל, ג' שן רעה (משלי כ"ה י"ט) לשון רעה כפירוש התרגום איך שגא בשתא: (י) ויגל, מלעיל, ונמסר עליו ב' בתרי לישני ומלעיל וסי' דין לשון גלילה, ב' ויגל בבד' (תלים

הַאֲסַף הַמִּקְנֶה הַשֶּׁקֶן הַצֵּאן וְלָכֵן
רָעוּ: ^ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר
יֵאָסְפוּ כָּל-הָעֵדָרִים וְיִגְלְלוּ אֶת-הָאֶבֶן
מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהַשְׁקִינוּ הַצֵּאן:
^ט עֲזָרְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרַחֵל בָּאָה
עִם-הַצֵּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רָעָה
הָיָה: יוֹהִי כְּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת-
רַחֵל בִּתְּ-לָבָן אֶתִּי אִמּוֹ וְאֶת-צֵאן
לָבָן אֶתִּי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגְלֵל אֶת-
הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשְׁק אֶת-
צֵאן לָבָן אֶתִּי אִמּוֹ: ^י וַיִּשְׁק יַעֲקֹב
לְרַחֵל וַיֵּשֶׂא אֶת-קֶלֶו וַיִּבְרֶךְ: ^י וַיִּגְדַּר
יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אֶתִּי אָבִיהָ הָיָה וְכִי

רשבים

(ח) עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן והאבן גדולה על פי הבאר. שלא יפול שם אדם. או שלא יאבדו ממנה שאר בני אדם: (י) ויגל את האבן. לבדו. להודיע גבורתו בא הכתוב:

שפתי חכמים

אין שזין מן וגללו: ר' דקל דהפ' כופל הפנין דכיון שאמר הן עוד היום גדול לא הייל חו למכתב לא עת האסף המקנה דודאי כן הוא לכך מפרש דשני ענינים הם: ב' ו' וא"ל לגוללם כדפרש"י לעיל מרוב כבדה ולא שכן הסכימו ביניהם: ב' פי' כיסוי מהלכות ר"ל שלא גלל האבן כמו ברושם אך בקל ודיק וז' מרדכי ויגל שהוא לשון גילוי ולא כתיב ויגלל: ב' ו' קשה וא"ל היתה אומרת לו למה אתה כותב דודאי לא הזכיר לה מיתתה וא"ל מה שביד לא לב"ש ד"ל וא"ל לחוד קשה

לפי שכל בידים וריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא הו' שרדק אליפס בן עשו במלות אכיו אחריו להורגו והשיגו ולפי שגדל אליפס בחיקו של יצחק משך ידו אל מה אעשה לנצחיו של אבא אמר לו יעקב עול מה שכדרי והעני תשוב כמת: (יב) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה כמו (לעיל יג) חסדים אחים אהנו. ומדרשו חס לרמאות הוא

שיחת יעקב ורחל

לכן ולא כשכיל להשקות אלן לכן. ומדוע לא דבר תחלה עם רחל ונצק אותה ולספר לה מי הוא. ואח"כ יסקה האבן. אבל ידוע דכרי רחל כי כיוצא ראשון במדיון בשמים ארבעים יום קודם לירית הולד בת פלוני לפלוני. ומדוע קודם לירית דוקא. הלא הכרה זו יכול היות אף אחר שיגדלו קודם הסידוכין. אבל גם זה ידוע כי עיקר אהבה הוא אהבה שאינה תלויה בדבר. ואם אהבה איש ואשתו הוא רק מהמחמת הנאה ועובת פלגים היא אהבה התלויה בדבר. ואינו שריו השלום ביניהם לעולם. כי פעמים רבות יקרה בין איש ואשתו שהאהבה התלויה בדבר בטלה לזמן מה. כמו נדחתה או בלידתה. או כשה אחרת מזה. או

מלדו

דְּעִיר אֲשֶׁקוּ עָנָא וַאֲיִילוּ
רְעוּ: ^ח וַאֲמָרוּ לֹא נִפְּלוּ.
עַד דִּיתְפַּנְשׁוּן כָּל צַדִּיקָא.
וַיַּגְדְּרוּן גַּנִּי וַיַּגְדְּרוּן יָת
אֶבֶן. מִעַל פּוֹמָא דְּבִירָא.
וַנִּשְׁקִי עָנָא: ^ט עַד דְּהָיָא
מִמְלִיל צִמְחָה. וְחָל אֶתָּה.
עִם עָנָא דְּלִאֲבוֹקָא. אֲרִי
רְצִיתָא הִיא: ^י וַחֲנָה. פֶּד
חָזָא יַעֲקֹב יָת רַחֵל. בַּת לָבָן
אֲחוּקָא דְּאִמִּיהָ. וַיָּת עָנָא
דְּלָבָן אֲחוּקָא דְּאִמִּיהָ. וַיִּקְרִיב
יַעֲקֹב. וַיַּגְדֵּר [גַּנִּי וַגְּדֵר] יָת
אֶבֶן. מִעַל פּוֹמָא דְּבִירָא
וַאֲשֶׁקִּי יָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּקָא
דְּאִמִּיהָ: ^{יא} וַנִּשְׁקִי יַעֲקֹב
לְרַחֵל וַאֲמָרִים יָת קְלִיָּה וְבָכָא:
יב. וַסִּי יַעֲקֹב לְרַחֵל. אֲרִי
בַר אֶתָּה אֲבוֹקָא הָיָה. וַאֲרִי בַר

ואור החכמה

[אח"כ 1234567]

תולדות אהרן

ויסי נאמר. מניח: ו' ויגד יעקב. מניח
יב כתר. קנ:

בעל המורים

(ס) כי רופה הוא. כ' כחמ' הכא ואידך סן רעס ורגל מועדת אומן פסוק דרש כנחיות וכן כי רעס הוא דרש ג"כ כד"ר כנחיות: (י) ויגל. כ' הכא ואידך ויגל כדודי סכין שרפה אותה שרפה פלוג רוב"ק וזהו ויגל כדודי כדכתיב עורס כדודי. ד"ל אומתו ויגל כדודי כשתיקם ויגל את האבן כשקור יזה"ר שדומה לאבן:

רש"י

לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד אמר להם הן עוד היום גדול כל' חס שכירי יום אתם לא שלמתם פעולת היום ואם הבהמות שלכם אעפ"כ לא עת ל האסף המקנה וגו' (ב"ר): (ח) לא נוכל. להשקות לפי מה שהאבן גדולה: וגללו. זה מתורגם ויגדלנו לפי שהוא ל' עתיד: (י) ויגש יעקב ויגל. כמו שמעביר את הפקק מעל פי כליות נ' להודיע שכן גדול (ב"ר): (יא) ויבך. לפי שפשה ברוח הקודש שאינה כנכסת עמו ס לקבורה ד"ל בידיו נחמים ומגדלות ואני אין בידו פלוס. לפי שרדק אליפס של אבא אמר לו יעקב עול מה שכדרי והעני תשוב כמת: (יב) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה כמו (לעיל יג) חסדים אחים אהנו. ומדרשו חס לרמאות הוא

שיחת יעקב ורחל

(י) ויהי כאשר ראה יעקב את רחל וגו'. הנה שלשה פעמים נזכר פסוק זה אחי אמו ומה היתה הנשיקה והנכים. והנה רש"י לפי שלשה דברים שאינם נכנסת עמו לקבורה וקשה למה עכשו הרלו לו מן השמים ענין קבורת רחל. מה שייכות יש להקבור עם הנשיקה. והנה רש"י ויגש יעקב ראש פה שתי ראות ראש את רחל וזה האבן אשר הכיאה אל הכאר כמו שאמר הכתוב ויהי כאשר ראה יעקב את רחל וגו' וזה אלן לכן וגו'. בתחלה ויגש יעקב את אלן לכן ואח"כ ויגש יעקב לרחל: מדוע התקרב יעקב עמו אל האבן יותר מהתקרבותו לרחל. הלא כל עיקר הליכת יעקב לרחל הי' לקחת לו אשה מנחת

מרפא לשון

ולא לשמים ועיין לקמן ל"ה ז'. כ. וידר יעקב נדר — וקיים יעקב קיים. פי' נשבע שבועה ולא תרג' ונדר נדר כתר' איש כי ידור נדר לפי שאין נקרא נדר ממש אלא הנודר הרי עלי כך וכך בהפלאה דומיא דנודב ואומר הרי זה אבל בכגון זה שהאומר אם אובה לממון אקיים מצות מעשר אינו נדר אלא שבועה ע"ד נשבעתי ואקיימה ולכן תרגמו בלשון שבועה והשבועה נק' נדר כמ"ש אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב ודוק. והיה ה' — ויהי מימרא דה' לי לאלה לומר שבמאמרו יגזור לקיים לי המצוות אלו שהבטיחתי ואינו ל' נדר כמ"ש הרמב"ן ויל שא"כ היל"ל ויהי ה' לי לאלה ודוק. כב. יהיה בית אלהים — תהי דאיהי פלה עלה קרב ה' תרג' כן לפי שאין סעם שיהיה בית אלקים בלתי שיעשה עליה שום דבר כמ"ש הרא"ם ויל אינ תרגמו אחר הסיבה כי העבודה היא הסיבה להיות בית אלקים. עשר אעשרנו — חד מן עשרא אפרשיניה. לא תרג' עשרא אעשריניה כמו שתר' עשר תעשר לפי שאין נקרא מעשר אלא מעשר הארץ

תרגום אונקלוס

רדקה הוא ירמט וסויצת
לאבוקא: יג. נהנה מד שפע
לזן. זת שימט יצקב בר
אסמיה. ירהט לקדמיתה
וגסוף ליה וגשיק ליה. ואצל
לבימה. ואשפצי ללזן. זת
כל שתגמא קאלין: יד. נאמר
ליה לזן. קריבי ובקרי
אפ. וימיב צמיה ירח יומין:
טו. נאמר לזן לזקב. הנשאח
אפ. ותפלחני מן טו לי
מא אגדך: טו. וילזן מרמין
קנן. שום רבמא לאה. ושום

עמדתה, בן אחות אביה. (יג) ויחבק לו,
פעאוקה, שם ידיו על צוואריו והדביקו
אליו, וינשק לו, וקבלה, נשיקת שפחים.
(סד) הכי אחי, ואן כנת קריבי, ואף
שאתה קרובי. דרך לה"ק לכנות קרובי
המשפחה בלשון אחזה כמו כי אנשים
אחים אנחנו, וגם אמנה אחותי בת אבי
גילא, ואפילו קרובים מבני השבט כמו

(יג) שמו. 'צ' במס' שמו יעקב כאשר שמו למזרים יחילו כשמו
זר מתי יהיה זה מקויום כשתלם שמועת גאולה יעקב: ויהקל לו
וינשק לו. התלה הקלו לראות אם הוא חנור שמוע במתניו וכשלא
מלא נשקו לראות אם יש אכן עובדה כזו: ויהקל לו וינשק לו.
צ"י חינקו לגוול מה שטלו:

אין זיין כוח יצאנו על חסרון ממון - מהרש"ל: ע' דברקא בתיב
תנוד לביא אהם לבי"ם אהם מהם: פ' דלתי"ל למה ר' צ' כלומר
ש' שאר ר' אלא כשיל הממון לבי"ם למה חזק אהם לבי"ם
ימי"ן: ק' מהרש"ל: אין דרך לבי"ם אהנים טובות נפיו אלא
שדרך הטוב כשאלם מביא אהנים טובות מביאים בטהר ואין
נגלה אהם לכן אחר אהם אהו ואפיסטו כדי שיגלה לי
מה שיש לו עני"ן: ר' דלתי"ל מאי את לי הדברים אהם: ש'
ר"ל כי לי אר הוא מיטעו ל"ם משהם ובי"ן: ר' ואת"ל מל'
רש"י שדוקא חדש ימימי' ל"ן ביון עשה ר' כמ"ם וישב עמו
חדש ימימי' למדנו שמהלל כר' א"ל: א' פ' אין הבימה כוס
והכל על אהי אהם כי באמת אהים היו כמו כי אהים אהים
ידי' אך עצמי ובשרי. משהם אין לי להאסך הכיתה
חדש ימימי' ת וכן עשה ואף זו לא להחם שהיה רועה אהנו:
אהה א תעבדני תם: ועברתני. כמו ותעבדני וכן לא ית
שיחת ית

בא גס אלי אחיו ברמאות ואס ארס כשר הוא גס אלי כן
רבה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. (כ"ר) לפי שמה
מתה ע לא היה לה להגיד אלא לו: (גי) וירץ
לקראתו. (כ"ר) כסבור ממון הוא פ טעון שהרי עבד
הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים: ויחבק. כשלא
ראה עמו כלום אמר שמה וזהבים צ' הבית ואס
דיבקו (כ"ר): וינשק לו. אמר שמה ומגילות הבית
ק. וסכ כפיו (כ"ר): ויספר ללבן. שלא בא
אלא מתוך חונס אחיו ר ושטעלו ממנו ממנו:
ש הוציל ואין בידך כלום אלא מפני קורבה אספל כך
(טו) הבני אחי אתה. לשון תימה וכי בשביל שאחי
בא שיהא לשון עבד והוסיף וי"ו ברבשה היא הפכת
בה ורחל

הידעתם הוא פשוט ועיין במחברת
שבדיש התיגאן וכמו הילדים היחברד
שוב ראיתי בתא"ג שכ' מהריב"ש שכ'
על זה וז"ל השוא שתחת היוד ג"ח
פ"כ: (יג) ויספר ללבן את כל הדברים
הנאלה. חיבת *את בספחא בתיגאן
הישנות: [ותיבת] הדברים במארכא.
[אוצר החכמה]

וְאָזָר. אֲבָל כְּשֵׁם בְּיוֹמָם אֲהַבֵּם הַשְּׂמִימָה בִּצִי. הִיא הָאֲהֵבָה שְׁמִימָה
לְיוֹמָיו דְּבָרָא אֲחָר הַחֵטִּי. תַּשְׁחָר שְׂמִימָה. אֲבָל אֲהֵבָה שְׁמִימָה
לְיוֹמָיו דְּבָרָא הִיא אֲחָר הַשְּׂמִימָה מְדוּמָה. שִׁמְלָא מְרִיזִין לְמַעֲסָה
קֹדֶם וְיִירֵא הוּלֵד בַּח מְלִיזִין לְמַעֲסָה. כְּדִי שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמְּמוּנָה עַל
הַמְּרִיזִין יֵדַע קֹדֶם וְיִירֵא הַמְּלִיזִין וְלֹא זָכַר וְיִדְּוֹנָה עַל כֵּן וְזוּן
אֲהֵבָה כְּדִי שֶׁיִּכְרְתוּן יִסּוּם מְדוּמָתָם וְדַעְמוּתָם שֶׁיִּבְלֶה לְדוֹר בְּאֵהֶם
וְהַמֶּלֶךְ. כְּנֶגֶד שִׁמְלָא הַמֶּלֶךְ הַמְּמוּנָה עַל הַמְּרִיזִין שׂוֹאֵל עִפְסָא מִן מוֹ
אֲהֵבָה עֲלֵיהֶם חֲסֵם לֵאמֹר. וְכִי גָבִי יַעֲקֹב שִׁמְלָא מְכִיזָא אֲבִי
לִי מִנָּח בִּן שִׁפָּא אֲחָת מְכִיזָא לְכָן לֵאמֹר. כְּמוֹתָם שְׁמִימָה וְאֲחֵי.
וְשֶׁכֶּם בְּלִיזָא שְׂעוֹד קֹדֶם שְׂרָאֵם בְּחַוָּה לְכָן חַתּוֹרֵר בְּלִיזָא אֲהֵבָה
לְיוֹמָיו. אֲחָת אֲהֵבָה שְׁמִימָה תְּלִיזָא דְּבָרָא. רַק הַשְּׂמִימָה דְּעִפְסָא
הַמְּמוּנָה. וְכַפָּרָה הַרְיוּסָא אֲחֵרָא לֵאמֹר. לִי שְׂרָחַל תַּחֲלָה הִנֵּה עִם הַלָּן
מְדוּמָה יַעֲקֹב בִּי בְּעַת שְׂרָאֵם חַתּוֹרֵר בְּלִיזָא אֲהֵבָה שְׁמִימָה תְּלִיזָא
דְּבָרָא. אֲבָל לֹא מְכִיזָא בְּלִיזָא שׂוֹאֵל אֲהֵבָה אֲלֵיהֶם. שִׁמְלָא חַתּוֹרֵר
לְאֵלָן. וְעוֹד לֹא חַתּוֹרֵר אֲהֵבָה בְּלִיזָא וְשִׁפָּא. אֲזַי מוֹסַף חַתּוֹרֵר
לְאֵלָן בְּלִיזָא. וְכִינֵן שְׂרָאֵם שִׁפָּא בְּנִיזְיוֹתָא לֹא חַתּוֹרֵר אֲהֵבָה לֹא
וְלִיזָא לֹא בְּלִיזָא. סְבָר בִּי חַתּוֹרֵר אֲזַינֵה וְזוּנֵה שִׁמְלָא וְכִי. שִׁמְלָא
לֹא זָכַר לְקַחַת לֵאמֹר לְאֵשֶׁה נְעָמָה לְמַעֲסָה כְּמוֹם. וְמוֹסַפֵּר הַכְּתוּב שִׁפָּא
וְעוֹד חַתּוֹרֵר לֵאמֹר. כִּינֵן לְהַיִּים כְּנֶס אֲהֵבָה שְׁמִימָה תְּלִיזָא דְּבָרָא.
וְכִי יִדְּוֹנָה מְאֵר עוֹלָם לֵאמֹר. כִּי רֹכֵב כְּנֶס וְזוּנֵה לְאֵלָן חַתּוֹרֵר. וְכִינֵן

והחיתוכות להאכ. נמא כי צריך להיות השתות כדשות והדמות
 יושבית ורזה מזל התולד לזכר מזל חווג. וזה שחבר הכתיב
 ע"כ כאשר ראה יעקב את רחל בן אהי אמו. רחל מתחשקת
 אחר אביה וגם הוא מתחשק אחר אביה כי אחי אמו הוא. והיה
 צריך להמלא בקרבה מזל התולד. ועוד ה"ל צריך להתחבר
 אהבה מתחת שוב לבד וזהו כ"ס הכיר כ"ס מזל הכנסת האלן.
 ועוד הרגים בעמות אהבה להאלן. מתחת שהאלן הם על לבן
 שסווא ח"י אמו. ויזל את האבין ויסק את האלן. מתחת כי האלן
 שם על לבן שסווא ח"י אמו. ע"כ תחת יעקב עוד יחבר. אם
 להאלן התחברת אהבה התקרבות בלוי. מתחת כי אלן נכן האה
 בות מזל לא התחברת אהבה בלוי להאלן על שגשג פרעושים
 לגול האלן משל הכבד והקשיות אלו. ח"ן וזק רחל מתחת
 התקרבות על לבן מזל התולד. ומדוע לא התחבר בלוי אהבה
 (ירמל) ע"כ יוסק יעקב לרחל. וכאשר ראה שאין כ"ס
 התחברות אהבה אליו לא מזל התולד ולא מזל חווג. ע"כ
 קולו ויך כבי גדול. ומתחת כי שער דמעות לא נעול
 והוא לו נס הסמים כי את תכר כמו כחשת המכשלה. ולא
 הסיו נהבים ונעשים רק בחייהם אכל כמותם ופרו. כי רחל
 תמיו אלל יעקב חווג שני ועל חווג שני אכריו. ואין כ"ס
 יעקב אחרת רק אהבה חתויה דבר :

פישק ורבים כמוהו : (יג) את כל הדברי
האלה. דברי הברכה : (יד) חודש ימים.
עבר פירשתיו : (טו) משכרתך. על משקל

שבת צלחת תורה. אך הוא מושאל לפעלים.
עתיים על הרב שגא כ' כאן חס' ה' כס"ש

ט"ז ט' לשון גילה ושמחה, ושניהם מלעיל: (יב) כשמע, הכ"ף רפ"י, שמע הש"ן בצירי ונמסר עליו ה', ועיין שמות כ"ג א': הכי, חד מן ה' רפיץ עיין לעיל כ"ז ל"ו: (טו) אחי, מלרע ואיננו נסוג אחר לטעם המבואר לעיל כ' ה': אתה, מלעיל והוא חד מן י"ד זקפין מלעיל ונמסרו לעיל כ"ב י"ב: משכרתך, התי"ו בסגול, ונמסר עליו לית פתח (ויר"ל סגול) ואח"כ משכרתך שלמה (רות ב' י"ב) שם התי"ו בצירי: (יח) אעבדך, מלרע כפשטא אחד לבד בכ"ף תנב"ת בקמץ חסר ותדל"ת בשוא נח. כמו אעזבך

עוד בהעלותך הוציא חומש גם מהבנים והיינו לוי ויששכר ע"ש באורך בס"ד : י"ב (ח) ויצר יעקב : יחל כי אחי אביה הוא. אמרו במדרש א"ל רחל אית לי אבא רמאה א"ל אחי אבא ברמאות וכו' א"ל ומי שרי לצדיקי לסגוי ברמאות' א"ל אין עם עקש תתתל. אמר לרמו בפסוק כי הוצי"ר סט"א וצריך לילך עמו ברמאות והוה עם עק"ש ע' רומז לעשר. ק"ש ח' אקש שהם מקור הסט"א ומשם הוצי"ר תתתל. ומהצ"ה"ר הביא ראה יעקב דבתיב עם. אקש תתתל והוא הצ"ה"ר וכו' ששה לאברה ושרי ואמר ראה רמי

המסר
כ"ב
קידודן

בהנה שחיבה תורה ונהו לקדוהו כן ב' עצם אפי' לא נשאר אלא קצת ממנו. וגללו את האבן — ומגדדו ה"ב. ובנוס' ישנות ומגדדו וכן וגללו תנינא וכן ויגל וגור וביא'ר הביא תרג' ויגל וגור וצ"ע. ה. ה'ידעתם את לבן —

אבנתאן. אסם אלכבר'י לאה. ואסם אלצ'ג'ר'י רחל: (יז) ועינא לאה חסנאואן. ורחל כאתא. חסנה-אלחליה ואלמנצ'ר גמיעא: (יח) פאחב יעקב רחל. וקאל אכידמך סבע סנין. ברחל אבנתך אלצ'ג'ר'י: (יט) קאל לבן. אלאצלת אן אעטיהא לך. מן אן אעטיהא לרגל אכיר. קם ענדי: (כ) פכידמה ברחל סבע סנין. וכאנת ענדה כאיאם יסירה. מן מחבתה לאה: (כא) פקאל לה יעקב אעטני זוגתי. אד' קד כמלת איאמי.

נה שלום

ומן בני בנימין אחי שאול. (יז) רכות. חסנאואן תרגם כפי כוונת הכתוב לא בפשוטו וכת"א יאין, שלא בא הכתוב אלא לספר יופי תאר האמהות לא לננות את האחת ולשבח את האחרת: יציין לקמן (לט כג), מראה, ואלמנצ'ר בפתחין.

חלק הדקדוק

ר"ח (יח) ויאמר אעבדך הקמץ שבבית חטף ועיין מה שכתבתי לעיל בתיבת אעבדך: (כא) כי מלאו ימי השו"א שתחת הלמ"ד נע כי הוא עין

אבן עזרא

מתכונת הלבנים: (יז) רכות. כמשמעי. ויש שואלים למה היו כן בעבור שהשבר שמתשובות השם כמחשבותיהם וכל הנבראים ראיות צורתן להיות שוות. ובן אפרים אמר שהוא חסר אלף וטעמר ארוכות והוא הי' חסר אלף: יפת תואר. כמו ותאר לכם הגבול. כל אבר כעין והאף והפה יפה. ומראה הכל יפה. אד' מראה על עין הפנים הנרא': (כ) ויעבר

אבי עזר

גבי ורנקה שומעת ופרעה חולס: (יז) יפת תואר. (כמו ותאר לכם הגבול) דעת הרב שמתכונת הפנים כמו האף והעיניים ופה כולם נכונות יחד כמו ציור אומן שמיציר הכל לפי גדלם ולפי מרחקם וזה יפת תואר כילו מתואר נשר. ויפת מראה קאי אכל הכך. שמה גם יפוי למראה נצנע הפנים לבנות ולדמיונות והכחן אללי שמה שמת נדפסים. ומנחות הל' לנפול הדבר נמולה

חומת אנ"ך

ח"ו זאת היתה לו להספול עליהם: ד ויאהב יעקב את רחל. שרחה שהיתה נאווה לו כי ראה כי שם יעקב ורחל נמלאים יסאו יחד כי יכלו ז' ז' נמספרם לא כן לאה לזה אהב את רחל. הרב הגדול מהר"ר וידאל נרפתי ז"ל:

מסורת הקריאה

לעיל כ"ח ט"ו עיי"ש: הקטנה. הנו"ן דגושה: (כא) הבה, מלרע. ונמסר עליו לית בטעמא מלרע. כי כל שארא מלעיל, ועיין לעיל י"א ג': ימי, המים בקמץ

לָאָה וַיֵּשֶׁב הַקֶּטְנָה רָחֵל: י וַעֲיִינִי
לָאָה רַבּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יֹפִית הָאָרֶץ
וַיִּפֶּת מְרָאָהּ: שְׁלִישִׁי יָח וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב
אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַ
שָׁנִים בְּרָחֵל בְּתֶךָ הַקֶּטְנָה: י וַיֹּאמֶר
לָבֶן מָטוֹב הַתִּי אִתָּה לָךְ מִתְּתִי אִתָּה
לְאִישׁ אֲחֵר שְׁבָה עִמָּדִי: כ וַיַּעֲבֹד
יַעֲקֹב בְּרָחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיְהִי
בְּעֵינָיו כַּיָּמִים אֲחָדִים בְּאֵהָבָתָהּ
אִתָּה: כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבֶן
הִבֵּה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמִי

רשבי"ם

של יעקב כי לפי שהיה לו שתי בנות והקטנה מצאה חן בעיניו לפיכך ביקש אה הקטנה: (יז) רכות. נאות ור"ש בלע"ז. וכלה שענייה נאות אין כל גופה צריך בדיקה. ועינים שחורות אינן רכות כלבניות: יפת תואר. כמו במהובנה יתאדרו. דפוס החוטם והמנצח והפה והלחיים: יפת מראה. לכן ואדרסם: (כא) כי מלאו ימי. שבע שנים עברותיך:

שפתי חכמים

אנחנו ועוד האחי אחיה מנע"ל אלא התימה טפל על ועבדתני חס: ב ר"ל וכן בא הפסוק לספר כננות של הנדקת לנ"פ לפי שהיה וכו' ומתוך גנותה תלמוד שבה. ור"ח דמשמע דגם לאם היתה יפת תואר אלא שעיניה היו רכות ור"ח אין זה הדין של רחל היתה יפת תואר וגו' אלא כן הל"ל ועיני רחל יפות ור"ל כיון שעיניה לא היו יפים גם היא לא היתה יפה כדאמר בגמרא כל שעיניה יפות כל גופה אין לך בדיקה ור"ח טפל שפיר עליו ורחל היתה יפת וגו' וק"ל: ג דלח"כ ח"ך עבר על מלות אמו: ד כלומר הסברה חונת משום שרחה את רחל יהיו ימים מועטים כמו זמן ארוך כמו דכתיב חונת ממשכה מחלת לב א"כ ל"ל כימים אחדים שאמר לו אמו וק"ל: ד ור"ח לא היל"ל רק בתך הקטנה ור"ל דאי לא היה אומר רחל היה נותן לו זלפה דהיתה נמי בתו מפלגם כדפרש"י לקמן והיתה קטנה יותר מרחל ור"ל למה לא היה ירא יעקב שמה ישנה שם זלפה כשם רחל וייתן לו זלפה ששמה רחל בתו הקטנה ור"ל דזלפה אינו בתו ממש כיון דהיתה הסלג וגם אין שמה רחל אלא שישנה את שמה לרחל ומשום שני רמאות לא היה ירא ור"ל שאם לא אחר רק בתך הקטנה שמה תלך אשתו עוד כת ויתן אותה ליעקב כיון שהנשואין לא היו אלא אחר שבע שנים של עבודה ואף שתיים קטנה הא תהא ראוי לנאיה אחר כך שהרי יתכן נשא לם עשר שנים ולא יעשה שום רמאות כעולם שהרי התנאי

ביאור כונת רש"י ז"ל

(כא) ויאמר יעקב לבן הבה את אשתי וגו'. ופ"י רש"י וכו' קל שנקלים אומר כן אלא שח"י רואה להעמיד תולדות. וטל לפרש ונכחך וכו' ור"ח דהו"א כש"ל הוא כי כבר טרם מ"ש הרמב"ן ז"ל והוא כש"ל וכו' דהו"א כשהוא נקדושה הוא ענין קדוש. ואם הוא מלך המלכות הוא למרע. וידוע שיעקב אבינו היה פ"י

ויאמרו

אצלך כי בן ס"ג היה כשתבדך וי"ד נמסן הרי ע"ז שנים כמנין מלאו:

בעל הטורים

(יז) ועיני לאה רכות. ג' ר"פ. הכא ואידך ועיני ישראל ככדו מווקן ועיני רשות למה היה עיניה רכות לפי שהיתה יריאה שמה תנשא לעשו וכן ועיני ישראל ככדו מווקן לפי שרחה ירכעם ואחאכ ילדו ממנו וזה הוא ועיני לאה רכות ועיני ישראל ככדו ככדו ועיני רשות. רכות שנים. ועיני לאה רכות. אס ידבר מליך רכות אעפ"כ לא היה לוהב אותה:

רש"י

התיבה להנא: (יז) רכות. (כ"ב קכ"ג) שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ב ובכתה שהיו הכל אומרים שני בנים לרבהק ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן: תאר. הוא נורת הפרצוף לשון (ישעיה מד) יתארכו כשרד קונפס"ם בלעז (ירקעל): מראה. הוא וזו קלסתר: (יח) אעבדך שבע שנים. (כ"ר) מה ימים אחדים שאמר לו אמו ג וישבת עמו ימים אחדים ותדע שכן הוא שהרי כתיב ויהיו בעיניו ד כימים אחדים: ברחל ברחל הקטנה. כל הסומנים הללו למה לפי שהיה יודע כי שואר רמאי אמר לו אעבדך כרחל ושמה תאמר רחל אחרת מן השוק ת"ל בתך ושמה תאמר חלוקי ללאה שמה ואקרא שמה רחל ת"ל הקטנה ה' ואעפ"כ לא הוהיל שהרי רמאי: (כא) מלאו ימי. שאמר לו אמו. ועוד מלאו ימי שהרי אני בן פ"ד שנה אומתי אעמיד י"ב שבעים וזהו שאמר ואחאכ אליה והלא קל שנקלים אינו אומר נכנס שהיתה רק בת שלש שנים וגם כן לא היתה ראוי לנאיה ופ"י

דעת וקנים סבעלי התוספות

(יז) ועיני לאה רכות. לשון רך וטוב כלומר שהיתה נראית יפה סתוך שהיו עיניה יפות ונראית רכה וילדה אבן רחל היתה משוכחת ביפיה אלא שהיו עיניה כאבות סן הבכי לפי שראתה שתפול לגרמי שם עשו לפי שהיתה עקרה ויגרשה יעקב וישאנה עשו: (כא) כי מלאו ימי. כמנין מלאו שנים היו כי כשבאתי אצלך כי בן ס"ג היה כשתבדך וי"ד נמסן הרי ע"ז שנים כמנין מלאו:

מרפא לשון

הידעתון. ויאמרו ידענו — ידעין. היג וקשה מה טעם נשתנה ל' התשובה מל' השאלה או יאמר בשניהם ל' בינוני הידיעותון ידעין, או יאמר בל' עבר ידעתון ידענא ונראה שאין גיר' זו מדוקדקת ומחזורתא כמ"ש היא"ר ז"ל וכן מצאתי בקלף ישן הגיר' הידיעותון שהוא ל' בינוני כמו ידעין וכמו דמתרג' בהפ' בשלח גדולים חקרי לב הלא ידיעותון. יב. כי אחי אביה הוא — ארי בר אחת אביהא הוא. היג ועיין מה שכתב היא"ר ז"ל. עצמי ובשרי — קריבי ובשרי. כתב היא"ר ז"ל למה לא תרג' גרמי כמו שתרגם ובשרי ולעז"ן שתרג' קריבי הוא תרגום עצמי. ולמה דרך פתרון ענין וכדי להשוות ל' התרג' עם ל' המקרא הוסיף ובשרי הואיל וטעמה כמו קריבי כמו שתרג' איש איש אל כל שאר בשרו קריב בשריה וכמו ומבשרך לא תתעלם ואין

אדכיל אליהא : (כב) פגממע לבן. אהל מוצ'עה וצנע להם מגלסא : (כג) ולמא כאן באלעשי. אכ'ד' לאה אבנתה. פופהא אליה. ודכ'ל אליהא : (כד) ואעטאהא זלפה אמתה. לתכון להא אמה : (כה) פלמא כאן באלג'דאה. פאד'א בהא לאה. פקאל ללבן. מא ד'א צנעת בי. אליס ברחל כדמתה. ולם וארבתני : (כו) קאל. לא יצנע כד'א פי בלדנא. אן תווג אלצגרי' קבל אלכבר' : (כז) אכמל אסבוע הד'ה. ונעטיך הד'ה איצ'א. בכ'דמה תכידמני. סבע סנין אכ'ר : (כח) פצנע

ואבואה אליה : כב ויאסף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה : כג ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה : כד ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה : כה ויהי בבקר והנה היא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני : כו ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה : כז מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים אחרות : כח ויעש יעקב כן וימלא

ואיעול לנתה : כב. וקנש לבן. ית כל אנשי אתרא נעבד משתא : כג. ונהו ברבשא. ודבר ית לאה ברמיה. ואעיל נתה לנתיה. וצל לנתה : כד. ויהב לבן לה. ית זלפה אמתיה. ללאה ברמיה לאמהו : כה. ונהו בצפרא. וקא היא לאה. ונאמר ללבן. קא דא עבדת לי. הלא ברחל פלחית עמך. וילקא שפרת בי : כו. ונאמר לבן. לא מתעבד כן (י"ג) ויתעבד לבן (י"ד) ונאמר לבן. למסון וצירמא קדם ברמא : כז. ואשלים שבועתא דך. ונהו דך אף ית דא. בפולחנא דתפלח עמי. עוד שבע אחרנין : כח. ונעבד יעקב כן. ואשלים שבועתא דך תולדות אהרן

וסי בכך. ענינו יב כפרה פס :

רש"ם

(כח) והנה היא לאה. בדבר שלא נודע החלה אומר והנה. וכן והנה חלום. (כז) מלא שבע זאת. שבעת ימי המשתה של לאה : ונתת לך גם את זאת

שפתי חכמים

הוא שיתן לו כמו קטנה לכן אמר כרחל כחך קטנה : ו' שכן מדרך מוסר שיאמר כשכיר חייך שגלמו שני עבודתו ככל את יעקב סימנים לרחל וכשראחיה רחל שמכניסין לו לאה אמרה עכשיו תכלס אחותי עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה י"ג) : (כו) מלא שבע זאת. דבוק הוא שגרי נקוד בחשך (פי' בש"א) שבע של זאת והן שבעת ימי המשתה בגמרא ירושלמית בתוועד קטן. וז"ל לומר שבע ממש שאל כן היה צריך לנקוד בקמץ השי"ן. ועוד ששבע לשון זכר כדכתיב שבעה שבעות תספר לך לפיכך אין משמע שבע אלא שבע שטי"ל בלעז (אין ויעבדנו לנג) : ונתנה לך. לשון רבים כמו נדדה ונבלה ונפרסה אף זה לשון רבים ונתנה וגו' : גם את זאת. מיד לאחר שבעה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) ויאסף לבן. רמאי היה ועל כן נקרא לבן הרמאי ונתכין לשכר את יעקב ביום כדי לרמוזו ולא יבחין בין רחל וזאה ותרע שהרי ברחל לא עשה משתה : (כד) ויהי בערב. שכל הלילה ברחל עושה עצה כרחל פתח השלישה סיבגין שספרה לה נדה וחלה והדקת הגר כמו שפסוק יעקב לרחל. מדרש כל הלילה היו משוררין אותן הקרואים הא לייא הא לייא ולמחר כשראה שהיא לאה אמר בוראי זהו שהיו משוררין הא לייא שהיו מרמזין כי שהיא לאה ואמר לה רמאיתא בת רמאי בליה קראתי לך רחל וענית כי השתא קרינא לך לאה ועני' כי אמרת ליה גבר דליה

ביאור כונת רש"י ז"ל
זנה כשנשא את לאה. והתפאר בעלמו שלא ראה קרי מימינו כמו שכתב לראובן כחי וראשית זוני ולא הי' מבין רק להעמיד תולדות. א"כ התסדך כתומו ואמר ללבן ואמרה חלילה לקיים מצוה זו כמו שקיים צוית לכן כל המלות [כמש"ס עם לכן גרתי ופי' רש"י ותר"י מצוה שמרת]. ולכן נ"ב הכין מיעקב כי לא לשם תלום יעקב ממנו את בתו לאשה רק לקיים מצוה ה' [כמחמיר חז"ל שאמר יעקב ללבן לא בשביל ממונך בלתי אהיך רק בשביל תרין טויות] ט"כ פרסמה הסורה המסחר ששמו רחל ולא כדכתיב לשכור את יעקב לשכירות הלילה והלא לאה לקראת יעקב ותאמר אליו אלי חכא וחמרה לו כפירוט כי שבור שכתבתי ויעקב לא נער כה לאמר הלא כיסה וכלימה תכסך לדבר כדכתיב האלה ממחת כי ידע שלש"ס מתכונת. והלילה הזה הי' ליל ששה ככ"ח בלעז כמו שדרשו חז"ל פ"ס יעקב חמור גרם ויעקב כהניך [ד"ש בתוספת טעם] :

אבן עזרא

יעקב ברחל. בעבור רחל : (כז) מלא שבע זאת. ו' ימי המשתה וזאת על

נחל קדומים

זור עק"ש ופתלתול ופ' לבב עק"ש יסור ממני. יבנה שמעתי משם הח"ר דוד ו' שג"י כי לא יבנה שבת הרשע על גיור הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה יריהם. כי הנה למדנו דעם רשעי שרי לרמאותם וז"ש כי לא יבנה שבת וכו' שאם יבנה שרי לצדיקי לסגויי ברמאותא מן הון וז"ש למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה יריהם דאז מותר לצדיקי לסגויי ברמאית' : כא (א) ואבואה אליה. ואבואה גימ' כ"א כי רחל ולאה תאומי' בנות כ"א שנים רבינו מהר"א מגרמיוז ז"ל בפירושו כ"א : כו (י) ויאמר לבן לא

מרפא לשון

לתרג' עצמי כמשמעו שהרי הוא לשון יחיד ולפי הפשט הן עצמות רבים. יו. ועיני לאה רכות — יאין. יש לפרש ל' המקרא רכות כמו דך וטוב הרכה בך והענוגה וזה השבח נופל על העינים כע"ש יצא מחלב עינימו ותרגם כפי עינו יאין ומוכרח לפרש כן לפי שאי אפשר לומר שכונת הכתוב לגנאי שלא נאמר אלא לשבח האמהות ואילו לא כן היל"ל אח"כ ועיני רחל יפות שיהא דבר והפכו ואיתא בב"ר אמוריה דר' יוחנן הוה מתרג' קמיה ועינייא דלאה רכיכין אמר עיניא דאמך רכיכין ומהו דכתיב רכות רכות מבכי וכו' ולפי זה לא נאמר רכות אלא לומר דבלאו הכי הם יפות ולכן תרג' יאין, וע"ע מש"ת בתרג' האשה הכושית שפירתא. יפת תאר ויפת מראה — שפירא בריוא י"א בא בחווא. ה' התרגום הוא ענין א' כפול בכלות שונות, כי שפירא ויאין הוא ענין

חומת אנ"ך

צפירושו כ"י : ה ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה. לומר הכתוב צמינת זלפה לומר דכתיב וינא אליה וגם הכתוב סינה ממה שכתוב צללה. להוידענו טעם וינא אליה ששש שהיא רחל גם ממה שרמז שנתן לה השפחה קטנה וזלי שהיא רחל הקטנה ולכן נתן לה את זלפה שפחתו להטעותו ולכן כתיב צללה ויתן לבן לה את זלפה שפחתו להטעותו שהיא רחל אצל האמת ללאה בתו שפחה : ו' הלא נרחל עבדתי עמך ולמה רמיתני וכו'. אני עני הנאחזי בקונטרסים

מסורת הקריאה

והי"ד מפיק : (כג) בערב, בזקף, ונמסר עליו ברוב הספרים בזקפא : (כה) מה, בפסח, זאת, הוי"ו דגושה : ל' הלא"ד דגוש : עמך, המ"ם בקמץ, ועיין לעיל כ"א כ"ב : ולמה מלעיל עיין לעיל ד' ר' : (כו) יעשה, מלרע ואינו נוסג אהור : (כז) מלא, נמסר ה' דגש, ר"ל המ"ם בפתח והלא"ד בדגש, וס' במס"ג : (כח) וימלא, ס' דגושים, ור"ל המ"ם בפתח והלא"ד בדגש

יעקוב כד'אך. ואכמל אסבוע הד'ה. ואעטאה רחל אבנתה. לתכון לה זוגה: (כט) ואעטאהא בלהה אמתה. לתכון להא אמה: (ל) ודכיל אלי רחל. ואחבהא אכת'ר מן לאה. ת'ם כ'דמה סבע סנין אכ'ר: (לא) פעלם אללה אן לאה משנייה. פרוקתא ולדא. ורחל עאקר: (לב) פחמלת לאה וולדת אבנא. ואסמתה ראובן. לאנהא קאלת. אן אללה נצ'ה לצ'עפי. ואלאן יחבני רגלי: (לג) וחמלת איצ'א ולדת אבנא. קאלת. אן אללה סמע אני משנייה. פרוקני הד'א איצ'א. ואסמתה שמעון: (לד) פחמלת איצ'א וולדת אבנא. וקאלת. הד'ה אלמרה ינעטף אלי רגלי. אד'

שבע זאת ויתן לו את רחל בתו
לו לאשה: כט ויתן לבן לרחל בתו
את בלהה שפחתו לה לשפחה:
ויבא גם אל רחל ויאהב גם את
רחל מלאה ויעבד עמו עוד שבע
שנים אחרות: לא וירא יהוה כי
שנואה לאה ויפתח את רחמה
ורחל עקרה: לב ותהר לאה ותלד
בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי
ראה יהוה בעיני כי עתה יאהבני
אישי: לד ותהר עוד ותלד בן ותאמר
כיי שמע יהוה כיי שנואה אנכי
ויתן לי גם את זה ותקרא שמו
שמעון: לו ותהר עוד ותלד בן
ותאמר עתה הפעם ילה אישי

ויתב ליה. ית רחל בנפיה.
ליה לאתו: כט. ויתב לבן
לרחל בנפיה. ית בלקה
אמפיה. לה לאמהו: ל. וצל
אף לנת רחל. ורסים אף
ית רחל מלאה. ופלח צמיה.
עוד שבע שנין אחרנין: לא.
נקא: יי ארי סנואמא צאה.
ויתב לה צידוי. ורחל עקרה:
לב. ועדיאת לאה ויליכת
בר. וקרת שמה ראובן.
ארי אמרת. ארי גלי קדם
יי צלקני. ארי קצן ירסמני
בצלי: לג. ועדיאת עוד
ויליכת בר. נאמרת. ארי
שמיס קדם יי ארי סנואמא
אנא. ויתב לי אף ית דין.
וקרת שמה שמעון:
לד. ועדיאת עוד ויליכת בר.
נאמרת קרא ונקא יתסבר
ויתב רחל

אבן עזרא

לאה: (לב) יאהבני בפתחות הבי'ת כמו
פן תדבקני הרעה: (לד) ילוה אישי. כמו

מסורת הקריאה

ונמסר בפ' שלח י"ד כ"ד: (לב) יאהבני.
הבי'ת בפתח: (לד) קרא. המתב בקרף

נחל קדומים

יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני
הבכירה. רמז לו ענין הבכורה והברכות
שנטלם מעשו שהוא הגדול ונטלם
ממנו לז'א לא יעשה כן במקומנו
כלומר לא יעשה כמעשיך שאתה הצעיר
ודחית הבכור לא יעשה כן במקומנו
דייקא כי במקומך עשית כן אבל
במקומנו לא יעשה לתת הצעירה לפני
הבכירה. צידה לדרך. ואפשר לומר
דזה כיוון יעקב אצ"ה באומרו מה
זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך
ולמה רמיתני ויש לדקדק מ"ש מה
זאת עשית לי נראה יתר ואפשר
שכוונתו מה זאת לאה עשית לי שאני
קטן וזו לעשו שהוא הגדול. וכי תימא
שאני לקחתי הבכורה והברכה ואני
גדול הלא ברחל עבדתי עמך זה היית
יכול בסתם אבל אני פירשתי הלא
ברחל למה רמיתני שגנבת דעתי

חומת אנ"ך

פני דוד מה שפירש הרב עיר וקדיש מהר"ן שפירא ז"ל
צעל מלת שמואל וכו' דלאה ע"כ רחל ודרכו לענות
לקדושה מתטל למעלה וסמ"ל להפך וז"ל למה רמיתני
העליתי לקחת לאה העליונה וחסיו לא יעשה כן וכו'
דכסמ"ל מלמעלה למטה עכ"ד וחסיו להרמית עוד נמ"ש
רצונו האר"י ז"ל צ"כ עקב ענוה ירלת ה' דעקניס וכו'
וכתב עוד דלאה לוקחת ג"ס אורות ורחל א"ת וכו' גי'
מדת ע"ש בלורק וכו' חסר לתת עוב טעם ליעקב אצ"ה
שלקח לאה ורחל שתי אחיות דהכא שאני שהם נכללים
כאחד כמ"ש עקב ענוה ירלת ה'. וחס רמז יעקב אצ"ה
הלא ברחל הלא אחיות לאה ברחל שכן הם כלולות ורמז
לו שרועה ליקח רחל שאין כשתי אחיות דעלמל. והסיו
מלת שנוע זאת וכתנה כך ג"ס א"ת שכן לאה ורחל כלולות
וחסו ג"ס א"ת זאת תשנוע אחת. וז"ל ויצא ג"ס אל
רחל ג"ס שהיא לאה מעורבת ברחל ויאהב ג"ס א"ת רחל
מלאה כל' גס את לאה רחל כלולות ח"ש רחל מלאה שגס

רשבים

עכשיו הושלמו ארבע עשרה שנה בשתי בנותיו:
(ל) ויאהב גם את רחל. וגם אהבה יותר מלאה כלומר
בא אליה וגם אהבה. רוב גם הפוכים כן בתורה. וכן
וברכתם גם אותי גם תברכו אותי. וכן גם אותך הרגתי
אחרות דיתור הוא אי נמי מדכתיב עוד משמע עוד אחרות
דדומות לראשונות מה הראשונות כאלמנה דהא עדיין לא
רמזו אף האחרונות כאלמנה אף על פי שרמזו וק"ל:
שפתי חכמים

שכר: ז ש"כ וימלא סבוע ויתן לו וגו' ח דייק מדכתיב
אחרות דיתור הוא אי נמי מדכתיב עוד משמע עוד אחרות
דדומות לראשונות מה הראשונות כאלמנה דהא עדיין לא
רמזו אף האחרונות כאלמנה אף על פי שרמזו וק"ל:

שמות השבטים

(לא) וירא ה' כי שנואה לאה וגו'. הכונה מלת ה' כי שפיר
שכתיב יכנו מלאה ורחל וכלה חולפס וז"ל לו עסק
בנסחיות). אלל הכוונה ניתנה להלדס וז' לא ישנה לעולם רמז
הלדס רק מסככ כנות שפאלס בעלמנו וז' מוכרת לעשות נגד
הסיון רמזו שיתקיים כונת ה' ורמזו. וכאשר ראה הקד"ס
אולי יוליד יעקב כל ה"כ כניס רק מרחל לא מלאה וכו"ש מהשפחות
רק עסס את רחל עקרה. שלא חוכל להוליד. וכאשר ראה יעקב
מוכרת להרדק עם ללס. וכאשר לאה עמדה ג"כ מלדת. ה'
עשרה כניס וכת אלת כלס רחל כאלמנה וילדה גם היא:
אלי

בעל הטורים

(לא) וירא ה' כי שנואה. ס"ת אהיה לפי שחשדה יעקב כמו שפסקים
עלמה לו כך הפקירה עממה לאחר לך הסיד הקד"ס שמו עליה:
(לג) ותקרא שמו ראובן. ואל"כ כתיב כי אמרה ונאמרה אלו
כן אלה תהלה הוא מפרש עטס השם ואל"כ השם:
הנה לחצתי רגלי ונעשית שפי ופסח גם עדיין הויתו הורג אותך (לא) ורחל עקרה. בשביל שכתוב לפנינו
שאמרה ליעקב הבא לי בנים כתב כן: (לב) יאהבני. כמו יאהבני. (ישעי' נו) כמו יבדילני (בצירי):
רש"י

ימי המשתה ז ותעבד לאחר נשואיה: (ל) עוד שבע
שנים אחרות. (כ"ר) אחרות הקישן לראשונות ח מה
ראשונות כאלמנה אף האחרונות כאלמנה ואף על פי
שכרמאות כל עליו: (לג) ותקרא שמו ראובן. (ברכות
ז) רבותינו פירשו אמרה ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו ולא עוד
שלא ערער עליו אלא שביקש להולידו מן הכור: (לד) הפעם ילוה אישי. (כ"ר) לפי שהאמהות נכילות היו

דעת וקנים מבעלי התוספות

ליה תלמידיו אבון קרי כך עשו ונענית ירה. כלומר סכך
דסדתי זה הרמאות ואב"ד ענה כך שאמר בא אחיך בטרמח
דסדתי הדברים התחיל יעקב ש"נאמרה הת"ד וירא ה' כי
שנואה לאה:

שאלת יעקב גדלה מאלד לרחל. ואלה לאה מדתה בשתי ידיו. אולי יוליד יעקב כל ה"כ כניס רק מרחל לא מלאה וכו"ש מהשפחות
נודע לא. ע"כ לא הפך הקד"ס לבכ יעקב לאלהה את לאה. רק עסס את רחל עקרה. שלא חוכל להוליד. וכאשר ראה יעקב
מוכרת להרדק עם ללס. וכאשר לאה עמדה ג"כ מלדת. ה'
עשרה כניס וכת אלת כלס רחל כאלמנה וילדה גם היא:
אלי

מרפא לשון

אחד וכן ריזא וחזוא ענינם אחד וכן יהיה המקרא מפורש ג"כ כי תאר ומראה הוא
ענין אחד ואין תאר מל' ותאר לכם הגבול כמ"ש הראב"ע ז"ל וכן מוכח בכמה מקומות
שהוא ל' מראה כמו ותאור כמ"ש אב"ד חשך משחור תאורם. כ' באהלתו אותה —
בדדתיים יתה. פ' בשביל אהבתו אותה ושעמו שכפי אהבתו היה מקבל עליה לעבדו יותר
ואלו ה' שנים היו בעיניו ימים מועטים לפי הראוי ומכאן רמז לתוספת כתובה. כא. כי
מלאו ימי — ארי שלימו יומי פולחני. ה"ג ולא כנ"א אשלימית וכן פ' הרמב"ן ז"ל
כונת התרג' וכתב שכן הוא משמעות ה' באמת על ימי העבודה שכן לא תנאי לא על ימים
שאמרה לו אמו או על ימי חיי שהגיעו לקחת לו אשה כמ"ש רש"י ז"ל וזהו בורסמנו
בתרג' שלימו ודו"ק. כו. לא יעשה כן במקומנו — לא מתעבדי. ה"ג וכי"ה במסורת
התרג' וחבירו מכל אשר יעשה מגופן היין דמתעבדי. כו. מלא שבוש זאת — שבועתא
דדא. ה"ג כמו מלא שבוש על זאת והי' ז' ימי בתרויהון הנון בחירק וכי"ה מהר"ץ ז"ל
שנים אחרות — שבע שנים אחרנין. ה"ג בתרויהון הנון בחירק וכי"ה מהר"ץ ז"ל
משא"כ שבע מ' שבע פרו' אחר' אחרנין היוד קמו' והטע' כפי זיווג המלך וכן בפ'
בצ"ר אבנים אחרות אבנין אחרנין כמ"ש שנין אחרנין. לב. כי ראה ה' בעיני ארי גלא קדם
ה' עולבני. פירש ענין עולבני דהיינו מה שניתנה ליעקב בלי רצונה אלא בהכרח אביה
כי ודאי שלא תרצה להנשא מאחר שהיא יודעת שאינו אורה אותה ואחר שניתנה

וַשְׁפָּחֶתָהּ לֹא־שָׁה וַיָּבֹא אֶל־יְהוָה יַעֲקֹב׃
וַיִּתְּהָר בְּלָהָה וַתֵּלֶד לַיַּעֲקֹב בֶּן׃
וַתֹּאמֶר רַחֵל דְּנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע
בְּקֻלִּי וַיִּתֵּן לִי בֶן׃ עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ
בֶּן׃ וַיִּתְּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בְּלָהָה שְׁפָתָהּ
רַחֵל בֶּן שְׁנֵי לַיַּעֲקֹב׃ וַתֹּאמֶר רַחֵל
נִפְתָּלִי אֱלֹהִים וַנִּפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי
גַם־יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי׃
וַתֵּרָא לָאָה בִּי עֲמֻדָה מַלְדָּת
וַתִּקַּח אֶת־זֶלְפָּה שְׁפָחָתָהּ וַתִּתֵּן
אֹתָהּ לַיַּעֲקֹב לֹא־שָׁה׃ וַתֵּלֶד זֶלְפָּה
שְׁפָחַת לָאָה לַיַּעֲקֹב בֶּן׃ וַתֹּאמֶר
לָאָה בְּנִד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נִד׃

[illegible]

(ח) נפתולו אלהים נפתלתי. חיבור הקי נחתברתי. נ"ן ראשונה בשביל נ"ן שנייה. וכן בנסקין נכספתה. נשאל עשונה דוד: (יא) בא דג. בא אלינו מלך טוב כמו העורכים לגד שולחן. וכן במסכת שבת כד גדי ש"ן וכן בב"ר אתא מולא דביא. והספרש לשון גדרו פועל שפע"י שהשמות דעית האמירה.

1234567 ח"ה"ל

רעז"י

שפתי חכמים

לה זקנתי הכניסה צרחה לביחה אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אחמתי ואכנה גם אנכי ממנה כשרה :
(ו) דגנני אלהים. דגני וחייבני ע' וחכני (כ"ר) :
ע' (קל"מ) כ"ר דגני וחייבני ורחל עקרה דגני וחכני יתן לי בן :
וא"כ יהיה דגני אלהים וגם שמע בקויו כ' ענינים (וע' ברה"ס) :
מפרש בחיבורו שלו שמעבד החיבורי דרומין וע"י היה מחבר
נפשויו אלהים נפתחתי עם מלך פתול : וגד הוא ל' חמור :

א) חמור פטיל חבורים: מלת המקום ותחברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו כאן עקש ופחלתול ותעשיתי והפערתי פטירות ונפחולים הרבה למקום להיות שזה לאחתי: גם יב'רתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפילה. נפחולי אלהים נפחתי כמה בקשות החביבות לפטור ותקבלתי ונתעשרתי באחתי: נפ'רתי. נתקבלה תפילתי. ומ"א ויש רבים בלשון טעריקון: (י) והר'ד זלפה. ככולן נחמר הריון חוץ מולפה לפי שהיתה בחורה מכולן ומיוקת בשנים ואין הריון יוצר בה וכדי לרמוז ליעקב נחנה לבן. ללאה שלא יבין שמכניסין את אלת אלה שדך מנהגן ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה: (יא) במד ב'ב. בא חמור טוב כמו (שבת סד ע"ב) גד בדי וסיקול לא ודומה לו (ישעיה סה) העורכים לגד שלחן. ומ"א שולח צ מהול כמו (דניאל ג') גדו אילנא ולא יעשתי עם מה נכבת חביבה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ת) נפתולי אלהים נפתלתי. כמו נפתלי כל' עזר נדול
פנתי עש אחותי ויצרתי כח לסכול ויכילי עד עתה.
ד"א לשון קש ונפתל כל' עקשות נתעקשתי אל אחותי
ויהי עקרה גם יכולתי מטה שיש לי בנים כמותה.
ד"א לשון צמיד פתיל כל' חבורין של שני נתחברתי
עם אחתי מבני אחי עתיד לצאת בצלאל שיהי מלא רוח

נחל קדומים

בשמיחה ע"ש: לב (יב) ותקרא שמ וראובן כי אמרה כי ראה ה' וכו', יש לרדקדק כי אמריה יתר. וזה וראובן כתיב ותקרא שמ ראובן תחלית דיבר. ובאין שבעים כתיב יקראתם שם בסוף כמבואר. והו' דליל ששמו רבנותה ראו מה בי בני לבן מנא מנא להו' והם' פירש בהדיא טעמא כי ראה ה' בעיני. ושמעתי מהרב המביהק חסדי ועיני כמבשרי' משה מורח' ולזה' דליל' דאמרו שהוה הטעם ראו מה בי בני וכו' ונפקא להו' מהמדקדקים הללו כי עיקר הטעם ראו מה בי בני וכו' אך להיות כי שם שרש מפרסם ומרמזה

מִרְפָּא לִשְׁוֹז

גלי קדם ה' חציפותי שאינו לשון צער כמו עניי אלא בהיפך לשון עבירה וזוהו הוא שחורגם עז פנים חציף אפי' ואעפ"י שאמרו בגיטין ד' ל"ו ע"ב אמר שמואל האי פרוסבלא שחורבני דדיני הוא אי איישר חילי אבטלניה וכו' רבי יוחנן אמר אקומיניה, ואיכתיא עלהו האי עולבנא לישנא דחוצפא א' לישנא דניחאת ת"ש דאמר עולא עלובה כלה שמונה מתוך תופתה ע"כ לאו למרמא שפירוש עולבנא לישנא דחוצפא ממש שא"א להיות כן למ"מ ש' שמואל האי פרוסבלא עולבנא דדיני פירוש צער עולבן של דיני' שגורם ללוה לשלם למלוה ואעפ"י שהשמיטתו שביעית ומה ששאלו האי עולבנא לישנא דחוצפא א' לישנא דניחאת אין כונתם לידע פירוש הלשון עצמו דא"כ הי"ל מאי עולבנא חוצפא אכלא שאלו על הוראת הלשון א' הוא לשון קושי א' נחת כדי לידע מה אמר שמואל

וזרעותי. (ח) נפתולי, עטפה; כמו שתרגם ילוח, ויהיה לשון חבורים כפי מנחם בן סרוק שהביא רש"י ז"ל. (יא) בא גב, קד צח אלכ'בר, לשון הגדה

חלק הדקדוק

(מהריב"ש) ח' נפתולי אלהים, בקצת
תיגאן אין פסיק בין תיבת אלהים

אבן עזרא

(ג) ואבנה. מפור' בדברי שרה: (ו) דנני.
הגיון להסרון הגיון הנוסף.
(ח) נפתולי. שם מבנין נפעל. וטעמו כאדם
ששיאבק עם אחר ויפתל לנצח אותו כדי
להלחילו. וכן תתפל. וטעם וזכר אלהים כי
ללכבוד השם נתתי שפחת. או השם עזרני
בהאבקי: (יא) בגד. שתי מלות והאלה
חסר. וכן בכל וכן במה כאשר מפור'
החילוקא וטעם גד גודד כי יש לה גודד
בבנים. ויא' שפי' גד מול טוב כאשר הוא
בכל' ושמעאל. וכמורה העורכים לגד שלח
והוא כבב צדק. והנכון להיותו כמו גודד'

אבי עזר

שמות: (ו) (דנני דגשות הסוין לחסרון
הסוין) הנוסף) חזרו המהרז וכן כאן נוספת
לכלל כי שרש דון אין דעת המודקדק;
וכן יתירו עליו רעיו וכל בית איניו ונוגשות
הסוין: י"ג המסורות. והיה סוגר דשרש דון
ועליו הפעל: ריחו: (ח) (פתחולי. סס)
נחנין הפעל: ריחו: חזרו מתקור נחנין כפעל שגק'
כפי המודקדק' שם הפועל וכן נכספ' נכספתי
ורחלתי ידוע להבדיל הענין. כלשר חזירי
במה פעמים תנני' דסמכו הענין אל שנות
הקדושים כדי להבדיל הענין. כמו שלחתי
הי. חזרו אל. למדת אליהם: (יח) (גגה.
חתי מלות. והלפ' חרן) כן נמסר במסורות.
חזרו חזרו נהג' דכתיבני דין ושראי' חרן

תומת אנ"ד

נעשה צעור שיערה ליעקב כי צנקר כשרע שהיא לאה
גדל צערו מחד חו היא סיבה שזא יקדה ח"ש ותרל רחל
צעין השכל כי לא ילדה צעור יעקב ח"ש ליעקב צעניו
שיערותו. ותקנא רחל צאחותה לאה דטעויותה ליעקב
מוציא לה צנים, וסיבה גרום לקחת וזוהי תשובה
השכל תלוי ציעקב חמחל ללאה ולה לא מחל ולכן נעשה.

מסורת הקריאה

(דניאל ו' י"א): (ו) דנני, גרין שניה דגוש, ונמסר
עליו לית דגש, והדגש הוא לתפארת הקריאה: (ז) בן
שני, הבי"ת בצירי בספרים מדויקים ובלא מקף כמו
בן שני ליעקב שבסמוך, ובמקרא גדולה בצירי ובמקף
ונמסר עליו כל בן מקף פתח (פירש בסגול) במ"ד,
והמקף טעות הוא ומה שנמסר עליו אין זה מקומו רק
על בו ששי שבפרשה כמו שנמסר שם במס"ג מ"ש.

אמה' לאה. אבנא ת'אניא ליעקוב:
ואסמיתה ג'ד: יב) פולדת. זלפה
(יג) פקאלת. מן וצפי. אן יצפני
אלנסא. ואסמיתה אשר: יד) ת'ם
מציא ראובן פי איאם חצאר
אלחנטה. פוגד לפאחא פי אלצורא.
ואת' בהא. אלי' לאה אמה. פקאלת
להא רחל. אעטיני מנהא: טו) קאלת
להא. אמא כפאך אן אכידת רגלי.
חת' תאכיד'ין לפאחא אבני. קאלת
רחל. לכנה ינאם ענדך אללילה.
בדל דילך: טז) פלמא גא יעקוב מן
ה' ^{ה' ת'ם}

נוה שלום

זהודעה שנתקיימה מחשבתה. (יג) באשרי,
מן וצפי מאושר. שלי שהיה לי בז
יארשוני בנות, וכן תרגם ואשר בארץ.
(יד) דודאים, לפאחא, בצ'ם אללאם ופתח
אלפא ותשדידהא, וכן תרגם הדודאים
נתנו ריה, והוא עשב שריחו טוב ושרשו
קראו בלשון ישמעאל' ויש לה' ריח טוב.
ישכב, ינאם ובסמוך וישכב ונאם, לשון
שינה כמו וישכב במקום ההוא, וכח
לשון נקיה, ועוד תבא מלת שכיבה על
המנוחה והמרנוע כמו ושכבתם ואין
מחריד, לא שכב לבו, ומוזה אמר הפיסן
ושכבה יחד חברים, ויש מהם שכיבה
לחולי כמו ונפל למשכב, ועל המשגל
ועל שכיבת הקבר, עיין ספר השרשים

חלק הדקדוק

לתיבת נפתולי. (טז) יעקב מן השדה.
אין פסיק בין תיבת יעקב לתיבת מן.

אבן עזרא

השמים: (יג) באשרי. בעבור אשרי:
(יד) דודאי. אמר המתרגם יברוהין. וכן
יקראו בלשון ישמעאל ויש להם ריח טוב
וכן כתוב הדודאים נתנו ריח. והם על
צורת בן אדם כי יש להם דמות ראש
וידים ואנכי לא ידעתי למה יועילו להריון
בעבור שתולדות' קרה: (טו) תחת דודאי

נחל קדומים

ישמא ידע בדבריה ויהרגנה ולכן אמרה טעם אתר וז"ש ותקרא שמו ראובן וכונתה ראו
מה בין בני ובי תימא זה סכנה מעשו הרשע לכן כתיב כי אמרה כי ראה ה' וכו' ר"ל
בבלי אמרה טעם זה מפני הפחז. אך עיקר כונתה לטעם ראו מה בין בני והוא סוד
נכסם שגילוהו ור"ל ולטעם זה כתיב ותקרא שמו ראובן כאן בתחילה שהורך הוא
לאומרו בלשון לומר שלפי טעם העיקרי גמרה ואמר ותקרא שמו ראובן. ומה שאמר
הכתוב כי אמרה אינו טעם עיקרי ולזה קדים ותקרא שמו ראובן: ו (יג) על כן קראה
שמו דן. בדבריה ה'ים דן יוסף ובנימין דבוכות דן גולדו יוסף ובנימין. רבינו מהר"א

מרפא לשון

אי אישר חילי אבטליניה או אקימינה שאם היה עלבון מורה על חוצפא וקושי צ"ל
אבטליניה ואם מורה לשון ניתותא צ"ל אקימיניה כמו רבי יוחנן כי לא ביקש שמואל
אלא לעשות תיקון טוב וזה כי הפרובול קשה ללוה וגוה למלוה וכשאמר שמואל
שהוא ערלבנא דדיני צ"ל אם כוונתו לומר שהדינים עושים לו גיה למלוה או חוצפא
על הלוה וצריך לבטל אותו ופשטו שהוא לשון חוצפא מדאמר עולא עלובה כלה שמונה
מתוך חופתה שהרי בחוצפא נבעלה והרי היא עלובה מזה ולכן יהיה העלבון קבלת
צער מנצחון של חוצפא שהוא קשה ביותר לא קבלת צער נצחון של פיסוס והפצרת
סענות וכיוצא וכמו הפרובול שמחייב הלוה לשלם אעפ"י שלא נתפייס ליתן "לכו"

יב ותלך זלפה שפחת לאה בין שני
ליעקב: יג ותאמר לאה באשרי כי
אשרוני בנות ותקרא את שמו
אשר: רביעי' וילך ראובן בימי קציר
חטים וימצא דודאים בשדה ויבא
אתם אל לאה ותאמר אמו ותאמר רחל
אל לאה תנינא לי מדודאי בנגד:
טו ותאמר לה המעט קחתך את
איש ולקחת גם את דודאי בני
ותאמר רחל לבן ישכב עמך
הלילה תחת דודאי בנגד: טז ויבא
יעקב מן השדה בערב ותצא

רשבים

(יג) באשרי. אני עומדת באישור ובשבת שמאשרות אותי
בנות: (יד) דודאים. דודאי תאנים כדכתיב הדודאים נתנו
סליס. ע"כ לא נקברה עמו כמערס: לכן. גני' מדה כמדה.
ג' אמרה הרי ילדתי ג' סהם חלקי וכשילדה עוד ג' אמרה הרי ילדתי ו' כ' חלקים:

שפתי חכמים

כלומר שמילתו היה נחתך: ק דל"כ מלי תחת דודאי בנגד
דקאמר דמשמע מליפין גמורים שום טות' שלו וזה טות' שלו:
קציר חטים. להגיד שחן של שבתים שעת הקציר היה ולא פסע ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלף דכר
ההפך שאין אדם מקפיד זו: דודאים. (סנהדרין נט) סיגלי עשב הוא וכלאן ישמעאל יסמיון: (טו) ולקחת
גם את דודאי בני. כתמיה ולעשות עוד זאת ליקח גם את דודאי בני ותרגמו ולמיסב: לכן ישכב עמך
הלילה. עלי היתה שכיבת לילה ק זו ואלי טותה לך תחת דודאי בנגד ולפי שזולנה במשכב הנדיק לא זכתה
וכותי רחל ולאח עבור הדודאים

(יד) וילך ראובן בימי קציר חטים וגו'. התורה ספרה לו
דורך הליקוים שלא לומר על שום דבר שהוא במקרה רק
שהוא כהנאה פרטי. וכן ה' בעיני כדלחון שהלך בימי קציר
חטים אשר מהדרך אז למנוח בלחון זמן חטים כשהם אשר עוזבים
הקוצרים ומפקיין אותם והוא מלא דודאים כשהם. לזאת משכ
כי לא במקרה נודמו לו הדודאים אלא כדי להביאם לאמו כי
הדודאים הם סמנולים לשורר האכזר דודים כשהם כן הם. וכענין
וכוח רחל ולאח דכר הדודאים אביא פה מה שכתב הרב הגאון
בעל כמ"ח ו"ל ואמנם מה שנראה לי הוא כי לא על הכתוב
לסחוט אלא לפרש מה שקראם סתם דודאים ולא פי' מהם מה
מעליהם ותשיבותם כי שם מוכיח עליהם שהוא לשון חטים ורשעים
אחזים ומין זה הוא סמנול להכניס חכה והאכזה בין אדם לחבירו
וכין איש לחבירו וע"כ נקראים דודאים מלכון דודים שהוא חטים
ורשעים האחזים וע"כ ראובן בן לאח כשהלך כשהם ומלא הדודאים
האלו ונודע מכבר אשר ראובן נתן לבו על מה שאביז קבע דירתו
בקניעות אלא רחל ולא אלא חמו. לזה הביא הדודאים לאמו וסבר
אולי פי' זה יכנסם האכזה כלל אביז לא חמו כי הדודאים מסמנולים
לזו. והנה כבר כתבנו הגם שהם קניעות דירת יעקב אלא רחל
מ"מ נשתנה הדרכה מהרר היה כדאשונה שאיננה
מוזר ואף אם לא היה ללכ יעקב כזה מ"מ רחל נודאי סברה כן

יב. וילדות. זלפה אספה
זלפא. בר תנן ליעקב:
יג. נאמרת לאה. תושבתא
נות לי. ארי בקין ישחזוני
נשיא יקרת ית שמיא אשר:
יד. נאול ראובן בימי קציר
חטין. ואשכח יברוהין
בסקלא. ואיתי תהון. ללפא
אמיא. נאמרת רחל ללפא.
טז. קצין לי יברוהין דבריו:
טו. נאמרת לה. הן ציר
דברך ית בצלי. ותסבין אף
ת יברוהין דברי. נאמרת רחל.
בבין ישכב עמך בלילה.
חלף יברוהין דבריו: טז. וצל
יעקב בן סקלא בקמשא.

תולדות אהרן

ויעד ראובן בימי קציר. סנהדרין נט
ופסא נאם. שירובין ק

בעל המורים

(יד) דודאים. גני' כאדם. כל שמות הסבטים אין ס' אלא כיוסף
רמו שהוא סטנו של עשו וכסלו אין ע"ן אלא כשמעון של שם
ועין טוף שמה נשק מסוס מעשה דומי: (טו) לכן ישכב עמך
כליו כתיב כי ילדתי לו ג' ובגולון כתיב כי ילדתי לו' נשילדה
ג' אמרה הרי ילדתי ג' אמרה הרי ילדתי ו' כ' חלקים:

רש"י

אחת. ד"ל למה נקראת תיבה זאת כמו בגדת כי
כשנאח אל ספחתי כאיש שכמד באשת נעורים: (יד) בימי
קציר חטים. להגיד שחן של שבתים שעת הקציר היה ולא פסע ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלף דכר
ההפך שאין אדם מקפיד זו: דודאים. (סנהדרין נט) סיגלי עשב הוא וכלאן ישמעאל יסמיון: (טו) ולקחת
גם את דודאי בני. כתמיה ולעשות עוד זאת ליקח גם את דודאי בני ותרגמו ולמיסב: לכן ישכב עמך
הלילה. עלי היתה שכיבת לילה ק זו ואלי טותה לך תחת דודאי בנגד ולפי שזולנה במשכב הנדיק לא זכתה
וכותי רחל ולאח עבור הדודאים

אשר נתקנסו אהבת יעקב אליה. וע"כ אמרה לא לאח אחותה
חנה נא לי מדודאי בנגד. ואמרה מדודאי ולא אמרה דודאי. כי
לא ראתה כל הדודאים רק קצת מהם. כי ראתה שתי' ע"כ
שם בהכחה אל לאה וע"כ חפזה ג"כ קצת מהדודאים האלו
שהי' אהבת יעקב אל שיהם כשהם. ולזה אמרה לאח אל רחל
המעט קחתך את אישי וגו' הנה עוד מעט לך מה שבעלי קבע
דירתו אלך בקניעות ותמיד הוה עמך. ונקחת גם את דודאי בני.
זה האת פי' עס. כלומר אתה רוצה ליקח עוד אהבת יעקב אלך
גם עם הדודאים שיהי' עוד יותר ממה שהוא עתה אלך. ובאשר
לחנה רחל. שהינה חפזה לאח נחת לה הדודאים כהנה. אמרה
רחל בנפשה מוטב לחלל שכת אחת וכו' כלומר חתן ללאה לילס
אחת משלי ולא יטעל האהבה העריבה מעלי. וכל זה לא כוונה
בפסוקים הדברים כהנהגה שטויה הכלי העולם הוא וכל כוונה
הי' כיוודים חזוני עולמות. עליונים כמדוע' ואך כעשותה הדבר
הגדל: הנה לסיח לה משלה משכב הדדיק על לילה אחת לא
סברה בעד קצת הדודאים כי אם שחקה כל הדודאים וכזה תהי'
שזה עס לאח וכו'. ולזה אמרה לכן ישכב עמך הלילה תחת
דודאי בנגד. כלומר אם חתן לי את כל הדודאים אחרת לך זאת.
ולזה נחלתה לזה כי סברה מוטב שאקדים לדבר מזהו להעמיד
שכמים וזהי' האהבה כמו שהינה. וע"כ אמרה לאח ליעקב

חומת אנ"ך

ולזה ותאמר ליעקב כנה לי צנים שתמחול לי. ואם אין
מחנה אכזי שעוני לא ממקו והרשע נחיו קריו וזה.
אף יעקב צרסל שחשדו שלא מחל ולכך נענשה וליך חשנה
כזאת מחארי שיערה חוקף ואכזהו אותה וליך סל' וחסנה
שהיה מראה לה אהבה וצברנו יסים אכזהו שלא למחול
עו' כל ודלי וסודת צכשרים זלמנס כלל חטא אשר יחטא
איש לחבירו חוטא נשמים לה' יחנך א' כי הוא ליום

מסורת הקריאה

(י) זלפה. קדמאה בטעם תביר. תנינא בפשטא:
(יא) בגד. בא גז קרי. והוא מן ט"ו מלין דכתיב מלה
חדא וקריין ב' וסי' נמסר בה"א כ"ו י"ב: (יד) זלפה.
עיין פסוק י"ד: (טו) המעט. במתא תחת הה"א: גם
את. מלת גם במרכא לא במקף: עמך. המ"ם בקבץ
עיין לעיל כ"א כ"ב: (טז) ויבא יעקב מן השדה, כתוב

שְׁנַפְקַת לָאָה לְקַדְמוֹתֶיהָ.
עָמַמְתָּ לְנָתִי מִעוֹל. אָרִי מִיָּנֶה
אֶנְרֶמְךָ. בְּזִכְרוֹתֵי דְדָרִי.
וְשָׁכִיב עִמָּה בְּלִילָא הוּא:
יֵי. וְקָבִיל יֵי צְלוֹתָהּ דְּלָאָה.
וְעִדְיָאָה וְיִלְדִית לְעֶקֶב בֶּרֶךְ
חֲמִישִׁי. יח. נִאֲמַרְתָּ לָאָה. יְהִי
יֵי אֶגְרִי. דִּיעֲבִית אִמְתִּי
לְבַעֲלִי וְיִקְרָת שְׁמִיהָ יִשְׁשָׁכָר:
יט. וְעִדְיָאָה עוֹד לָאָה וְיִלְדִית
בֶּרֶךְ שְׁתִּיתָאִי לְעֶקֶב. כ. נִאֲמַרְתָּ
לָאָה. יְהִי יְהִי לִי חוֹלֵק
סָב. קָדָא וְקָנָא יְהִי מְדוּבִיָּה
דְּבַעֲלִי לְנָתִי. אָרִי לִילְדִית
לִיהָ שְׁמָא בְּנִין. וְיִקְרָת יְחִי
שְׁמִיהָ וְיִבְלוּן. כא. וְכִסֶּר בֶּן
לִילְדִית בְּרִתָּא וְיִקְרָת יְחִי שְׁמִיהָ
דִּינָה. כב. וְשָׁל דּוֹכְרָנָה דְרַסְל

[12345678910]

תולדות אהרן

בִּילֵיל הוּא. יְהִי נָתִי. וְאֶחָד יִלְדֵה בֶּרֶךְ
וְיִקְרָת בְּרִיתָא. יִיזְכֹּר אֱלֹהִים רַחֵם
סָבִיחַ יֵי.

לָאָה לְקָרְאָתוֹ וְהִיא אִמְרָא לְבָרָא
בִּי שָׁכָר שְׁכַרְתִּיךָ בְּדוֹדָאִי בְּנִי
וְיִשְׁכַּב עִמָּה בְּלִילָה הוּא: י' וְיִשְׁמַע
אֱלֹהִים אֶל-לָאָה וְתִתֵּר וְתִלְד
לְיַעֲקֹב בֶּן חֲמִישִׁי: יח וְהִיא אִמְרָא לָאָה
נָתַן אֱלֹהִים שְׁכָרִי אֲשֶׁר-נָתַתִּי
שְׁפָחָתִי לְאִישִׁי וְתִקְרָא שְׁמוֹ
יִשְׁשָׁכָר: יט וְתִתֵּר עוֹד לָאָה וְתִלְד
בֶּן-שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב: כ וְהִיא אִמְרָא לָאָה
וְבָרְכִי אֱלֹהִים אֶתִּי וְבֶרֶךְ טוֹב הַפְּעַם
וְיִבְלֵנִי אִישִׁי כִּי-יִלְדֵתִי לוֹ שִׁשָּׁה
בָּנִים וְתִקְרָא אֶת-שְׁמוֹ וְיִבְלוּן:
כא וְאַחֲרַיִלְדָּה בֵּת וְתִקְרָא אֶת-
שְׁמָהּ דִּינָה: כב וְיִזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-

[מחזור חזקוני]

רשבים

הוראה על לידת הבת לדעת למה נקראת בן שאין
מודים על הבת כמו על הבן ולהודיעך בא שכל בני
יעקב היו זכרים חוץ מוֹי. וכן בת אשר סרה. בכל
שבועים נפש לא היו רק שתי בנות. יזכור וסרה:

שפתי חכמים

ר' אבא' פ' ספח' כדו שחל לנשים לנשים כשילם נכחורא
וכמו שפירש' לקמן כפרסת ויחי יל' דאלו לא זולת היה לאה
נקברה במקומה וזוהי היא לעזרה לנשים ומפני שזולת לא זכתה
לעקב עמו וקל: ש' ר"ל דכח' היינו הקב"ה דל'כ' הוה
מפ'ל' וזוהי סייס' יל' שיעקב בא מן הסדה וזכוכ על החמור
וזכוכ דל'כ' בל'כ' רחל והקב"ה נתן דעה בחמור וזכוכ נוער
כדו שחשע לאה ותל' לקראתו כדו שיל' בל'כ' לאה וכן היה
והל'כ' שם בל'כ' לאה ובל'כ' לילה יל' מכינס יעקב וזכוכ נ"ס
יעקב חמור גרס ר"ל הי'כ' בל'כ' שולד יעקב חמור גרס ר"ל
החמור היה הנורס כדפי: ר' ר"ל דל'כ' וישמע שיל' חל'כ'
כמי שחפלה והכ' לא מל'כ' שחפלה על בנים ל'כ' שחיה
מתחיל כ' וי'כ' נחש' ל'כ' חל'כ' שחפלה ונתן ל'ה הקב"ה
לנשים: א' פ' ספח' ובל'כ' יסיה עמי וכמו יזכור הוה כמקום
לנשים: א' פ' ספח' ל'כ' שחל'כ' לא תהא וז'כ' חל'כ' חל'כ'

וכוחי רחל ולאח עבד הרדאים

כי סור שכרתך כדודאי בני. כלומר ככל סור נחמי. כי אלו
נחמי קת מהלולאים היה מניע לי איה סור ושכשו שנתתי
אמר יששכר אין יוב שם הנון אוסף לו אות אחת משמי
ויקרא שמו ישוב והיינו דכתיב בסדר פנחס וישכר:
(כא) ותקרא שמה דינה. פירש' שדנה בעצמה שהיא
י"ל מלך כתיב ותתן אלא ואחר ילדה בת משמע בשעת הלידה היתה בת ולא בהריון:

רחל

(יח) ויששכר. שני שכרים א' שכר הרדאים וא' שכר
שנתתי שפחתי לאישי: (כ) ובר. לשון חלק ומנה יפה
לפי הענין: יזכור. כמו בנה בניתי בית זבול לך.
לשון דירה: (כא) ותקרא את שמה דינה. ולא נכתבה
רש"י

ד להקצר עמו (ידה לא): (עז) שכר שכרתך. נתתי
לרחל שכרה: בלילה הוא. הקב"ה סייס' ש' שיל' משם
יעקב (כ"ר): (יז) וישמע אלהים אל לאה. שהיתה
מתאווה ומחזרת ל להרבות שטעם: (כ) ובר טוב.
בחרנו: יזכור. ל' בית זבול הרדאים בל'כ' (הערצערע)
בית מדור א' משה לא תהא שיקר דירתו חל'כ' עמי
ב' ש' לי בנים כנגד כל נסוי: (כא) דינה. פירש'
דכוונתו שדנה לאה דין בעלמה אס' זה זכר לא תהא רחל
חמותי בל'כ' שחפלה עליו והקד' ל'כ' (כ"ר)
(כרכות ס): (כב) ויזכר אלהים את רחל. (כ"ר)
פמי לא שפירש' סיקס חותי ל'כ' זכור: ב' כחכ' כחכ' ולא
דעת זקנים מבעלי החוספות

(יח) ויששכר. יש בו שני שינוי אחת בשכר משמעות
דנחמי אלהים את שכרי ואחת כנגד שכר שכרתך
שהוא לשון גנאי ולכן אינה נקראת. דא' משום חכ' אינה
נקראת לפי שנתנה ליוב בנו כדכתיב ובני יששכר וכו'.
(כא) ותקרא שמה דינה. פירש' שדנה בעצמה שהיא
י"ל מלך כתיב ותתן אלא ואחר ילדה בת משמע בשעת הלידה היתה בת ולא בהריון:

נחל קדומים

מגרימז ד"ל בכ"י: יח (יד) ותקרא שמו יששכר. יששכר. גימט' רחל מסרה לאה
סימנין ע"ה רבינו מהר"א גרימזא בכ"י ואפשר דכלפי לאה שאמרה שהוא ששכר שנתנה

מרפא לשון

ל. ג. ותלד על ברכי — תלד ואנא ארבי. ה"ג וליג' ותלד בו"י ודייקא שאין בידה
לילד מעצמה שתאמר לו בא אליה והיא תלד דשמא תהיה עקרה גם היא. ואמנם כונתה
לומר שכשתלד תלד על ברכי וזהו לשון משל שיהיה מוטל עליה לגדול וכן הוא משל
זה בלשון ערבי (ול"ה אלג צררי). ג. נפתולי אלקים נפתלתי — קביל בעותי ה'
באתחננתי בצלותי. ה' תרגום נפתולי קביל בעותי ולא כנ"א קביל י' בעותי ולפי
התרגום הוא מקרא קצר ולמ"ד נפתולי נקוד חירק כאלו אמרה שמע נפתולי אלקים
אשר נפתלתי ונפתולי כמו חפתי שדברה תורה בכל לשון כדלעיל (כ"ז כא) וטעמי
שאמרה כן כנגד מה שאמר לה יעקב תחת אלקים אני שאמר לה שתתפלל לפני ה'
שיתן לה בנים כמו שבא תרגומו המני את בעיא הלא מן קרם ה' תבען ולכן אמרה
אז כשנתן לה י' בן זה שהשם שמע תפלתה. עם אחתי גם יכולתי — חמדיית דיהי לי
לדל כאחתי ואף אחיהיב לי. ה"ג ואף עם וי' וטעם אמרו חמדיית דיהי לי ולד באחתי
הוא כנגד משה ותקנא רחל באחותה ולמונו שאין קנאה זנ מהמדות הרעות אלא
מהמדות הטובות כע"ש אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום וכדאיתא

אלצהרא עשאא. כירגת לאה חלקאה.
פקאלת אדכ"ל אלי. לאני אסתחקיתך
בלפאה אבני. פנאס ענדאה פי תלך
אללילה: יז) פסמע אללה להא.
פחמלת. וולדת ליעקוב אבנא
כ"אמאס: יח) פקאלת. קד אעטאני
אללה אגרי. למא זווגת אמתי לרגלי
ואסמתה יששכר: יט) פחמלת. וולדת
אבנא סאדסא ליעקוב: כ) קאלת.
קד פווצ'ני אללה תפויץ' כ"ר.
הדיה אלמרה יסאכנני רגלי. אד'
ולדת לה סתה בנין. פאסמתה
זבולון: כא) ובעד ד"לך ולדת אבנה.
פאסמתה דינה: כב) ת"ם ד"כר

נוה שלום

לר"ק. (יז) שכר שכרתך. קד אסתחקיתך.
כבר זכיתי בהתיחותך. (כ) זכר טוב.
תפויץ' כ"ר שפע טוב, יזכרני יסאכנני.

חלק הדקדוק

ר"ח (יח) בן. בצירי. ר"ח (יט)
זכר. הוויץ' בצירי. ר"ח (כא) בת.

מסורת הקריאה

במסרת וז"ל. י"ח מאילין מאריכין בין
אזלא לזקא באוריתא ס' א' דין. ב'
יקרא פריעה (לקמן מ"א מ"ה) ג' מן
הדם אשר (שמות כ"ט כ"א) ד' ויעביר:
קול (שם ל"ו ו') ה' כאשר יזכר חלב
הכשב אזלא וב' מונחים (ויקרא ד' ל"ה)
י' והעמיד הכהן (במדבר ה' י"ח) ד'
והשביע הכהן (שם ה' כ"א) ח' ויביום
שמחתכם (שם י' י') ט' כל תרומת
(שם י"ח י"ט) י' ויאמרו אליו (שם כ')
י"ט ואל נתן סיחון (שם כ"א כ"ג)
י"ב ואם החרש יחריש לה (שם ל' ט"ז)
י"ג וחיו לאחד מבני שבטי (שם ל"ו
ג') י"ד ובאו הר האמרי (דברים א' ו')

אבן עזרא

בנך. חלף ושכר: (כ) וברני אלהי. כטע'
נתן לי חלק ואין לו אח במקרא: יזבלני.
יזבל עמי יהיה זבולו עמי תמיד. כמו
בנה בניתי בית זבול וכמוהו בני
יצאונני יצאו ממני. ויבארני
כלם הם פעלים עומדים (כא) ואחר
ילדה בת. יש אומרים כי עם

חומת אנ"ך

להיות ישר ונחמן ולאהוב ריעו כנפשו וחסד לה' נטה
שניער לחנורו. וכו' מה שחטף לחנורו ממש וזיערו והיינו
דקלמור יעקב התחת אלהים אנכי אשר חשך מנע מנוך כלומר
אני ודלי מחלתי לך מה שיערתיני לך חלק הנורא שחטפתי
לו עדיין כשאר והוא מנע מנוך וכו'. ותאמר הכה חמתי
בלהם וכו' וזה אני מתקבלת לעיני לפרס מה שחטפתי לה'.
ואתנחל אלהים חסדה לטובה ויזכור אלהים את רחל שמכרה
סימנים ללאה כחש"ל וישמע אליה אלהים מלת הדין אף
שהיתה נדקת צת רשע נשמעה תפלתה אף לגני מלת הדין.
ותאמר אסף אלהים את חרפתי שבו אף שלי נשאתי
בליסור ליעקב דנ"כ ציאה תליל מילתא ויש ליסור שתי
אחיות באחרונה ולכן אני עקרה. ועתה נתנלה דליו כל'
ליסור ג' אחיות. ולפער לומר כנגדן אחר צ' הו' ותל'
רחל כי לא ילדה ליעקב צעור שלק שתי אחיות. ותקנא
רחל באחותה דלפי האמת קדושי רחל קדמו ונהפכה היטיה
ללאה מותרת והיא חסורה. ותאמר ליעבד הזה לי בנים

אללה רחל. וסמך להא. ורזקא
ולדא: כג) פחמלת וולדת אבנא.
וקאלת. קד צים אללה עני אלעאר:
(כד) ואסמתה יוסף קאילא. יזידני
אללה אבנא אכרא: כה) פלמא ולדת
רחל יוסף. קאל יעקוב ללבן. אטלקני
ואמציי. אלי' מוציעי ובלדי: כו)
אעטני נסאי ואולאדי. אלדיין
כידמתך בהם חתי אמציי. פאנך
תעלם. כידמתי אלדיי כידמתך:
כו) פקאל לה לבן. אן וגדת חצ'אא
ענדך. קם. פאני קד גרבת. ובארבני

מכאן

נה שלום

[1234567 ח"ח]

ידור אצלי כמו בית זבול לך. (כה)
נחשתי. פאן קד גרבת לפי שכבר נסיתי

חלק הדקדוק

הבית דגושה. ר"ח: (כה) כ"ה

אבן עזרא

זבולון היתה בבטן אחת: (כג) אסף אלהי
את חרפתי כטע' כרת. וכן ונאסף שמחה
וגיל ואחרים אמרו כי השם ראה החרפות
שהיו הנשים מחרפות אותי בעבור היותי
עקרה וכאילו נאספו ונחברו אצל השם.
והנה זולדו ליעקב י"ב בנים ב' שנים
וכאשר סמרי' הקדמונים מצאום בני ששה
חדשים וימים במספר ויתכן שנתנה לאה
שפתתה ליעקב קודם שנולד נפתלי במ
הרחה רחל קודם שנולד זבולון וגם דינה
לא ידענו מתי נולדה: (כו) אשר עבדתי
אותך בהן. שב אל נשי לא אל ילדי כמו
וישם דמי מלחמה בשלום: (כו) נחשתי
כמו נסיתי כי הולך לקראת נחשים ויש

מסורת הקריאה

ט"ו כי ירחיב ה' אליהך (שם י"ב כ')
ט"ז ואשר יבא את רעוה (שם י"ט ה')
י"ז וסעלתם אתם באבנים (שם כ"ב)
כ"ד י"ח ואכל פרי בהמתך (שם כ"ח)
ג"א כל אלו במאיילא וכל פסיקא
(ר"ל כל היכא דכתיב פסק קדים
לזרקא) דכותי מאריכין במרכא אך
לא במאיילא אך כי הניגון שוה. במ"ב

נחל קדומים

זלפה או דודא'ם. הומין הקב"ה בפיה שם יששכר שהוא גימ' רחל מסרה ללאה סימנין
שרחל יש לה כל זכות הוה. ובהכי נתיא לי מאו"ל דבחרבן בה"מ באו האבות והאמהות
ורחל אמנו הועילה בסענתה שהיא כ"ו ולא נתקנאת בלאה וא"ל הקב"ה מנע' קולך וכי'
כי יש שכר לפעולתך וכי' ורמז לה הקב"ה דסענתה מתקף תקיפא ווהו כי יששכר
לפעולתך ותיבות יש שכר גימ' רחל מסרה ללאה סימנין כלומר הוא דבר גדול אשר

מרפא לשון

בב"ר שקינאה במעשיה הטובים. יג באשרי' — חושבא הוה לי צ"ל מלת הוה כנגד
מי אמרה כן וגראה שאמרה כנגד הלידה שלמה. זו היתה לה לתהלה ולתפארת ולפי
שראחה שעמדה מלדת אמרה זה כנגד הלידה. טו. ולקחת גם את דודאי בני — ותסבין
ה"ג וכ"כ היא"ר ז"ל ב' בראשית וכן תרגם הגאון ז"ל בתרגומו הערבי והטעם שלא
תרגם ולמיסב כלשון המקרא הוא כמ"ש הרא"ם ז"ל שהתמיהה לא תפול אלא על מעשה
אחר מעשה או על רצון אחר רצון לומר עשית זאת ועוד תעשי זאת או תרצי זאת
ועוד תרצי זאת לא שיאמר עשית זאת ועוד תרצי זאת ע"כ ולפי' תרג' ולקחת שהוא
לשון רצון כמו ולקחת בידך עשרה לחם (מלכים י"ד) שהוא לשון מעשה ומ"ש רש"י
ז"ל שתרגומו ולמיסב אינו חולק על גירסא זאת ואדרבא אלו ראה גירסא זו לא זו
מחבבה ובכן אל תחוש גי' למ"ש בעל המתורגמן בשורש סב שוה טעות שאדרבה כצ"ל.

רחל וישמע אליה אלהים ויפתח
את רחמה: כג) ותהר ותלד בן
ותאמר אסף אלהים את חרפתי:
כד) ותקרא את שמו יוסף לאמר יסף
יהוה לי בן אחר: כה) והי באשר
ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב
אל לבן שליחני ואלכה אל מקומי
ולא רצו: כו) תנה את נשי ואתיילדי
אשר עבדתי אתך בהן ואלכה
בי אתה ידעת את עבדתי אשר
עבדתיך: כז) ויאמר אליו לבן אם
נא מצאתי חן בעיניך נתתני

רשבים

אסף יוד של יוסף למח על שם שהתפללה יוסף ה' לי
בן אחר. הרי שם זה משמש שני אמירות אסף ויוסף:
(כה) שליחני. כי עתה כשנולד יוסף נשלמו שבע שנים
אחרות של רחל:

רש"י

זכר לה שמסרה ג סימניה לאחותה ר' ושהיתה מזוהה
שלא העלה בגורלו של עשו שחל גרסא ויעקב לפי שאין
לה בנים ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כשעשע שאין לה
בנים. הוא שייסד הפיעה ה האדמוני כבט שלא חלה זכרה
לקחתה לו ונתנה לה: (כג) אסף. הכניסה במקום שלא
תראה ו וכן (ישעיה ד) אסף חרפתנו (שמות ט) ולא אסף
הביתה (ויאל ד) אספו נגהם (ישעיה ס) וירחק לא יאסף
לא יעמו: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה והיו
אומרים עלי שאלעה לחלקו של עשו הרשע. ואנדה כל זמן שאין לאשה בן חין לה במי תליות ז סרחונה משיש
לה בן תולה בו מי שבר כל זכר בך מי אכל תאנים אלו בך: (כד) יוסף ה' לי בן אחר. יודעת היתה בנכוחה
שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים אמרה יחי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד יהא ממני לבן לא
נתפללה אלא על בן אחר: (כה) כאשר ילדה רחל את יוסף. משולד שעמו של עשו שגא' (עובדיה ח) והיה
בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקח אש בלא להבה חיו שולט למרחוק משולד יוסף כעס יעקב דהקב"ה
ורצה לשב: (כו) תנה את נשי וגו'. חיו רוצה ללכת כי אם ברשות: (כו) נחשתי. מנחם היה נסיתי במחש

ובוחי רחל ולאה עבור הדוראים

ולזה נראות יעקב טוב כינתה כונת אחת שבה שכל תאוהו הוא
רק להעמיד שבטים שמע אליה וישכב עמם כלילה הוא:

וכוח יעקב עם לבן

לבן כפירוש תנא את נשי ואת ילדי אשר עבדתי אותך בן.
כעבור הילדים עבדתיך כי המה העוקב אליו:
כי אתה ירדת את עבודתי אשר עבדתיך. כלומר כל זמן
היומי אולך לא נתת לי מתנת חנם כ"א בכל כחי עבדתיך
יומם וליילה ואיום טובה עשית לי כזה. בכל מקום ובכל אדם
אשיג עבודה. וכאשר אעבוד בכל כפי ימי לי פת לחם לאטם
ונגד

חומת אנ"ך

כי חיו סוכתי עליך שאתה עוש הכדון ונשאחי לך ועתה
חיו רואה דיש חיסור כשנולדו עלי ולכן התפלל שיהיו לי
בנים ליישב דעתי שלא יש חיסור. ויחרף יעקב ברחל
שחשדו דעבד חיסורא דשתי אחיות וילמדו תחת חלשים:
אנכי והוא הקיר לי וע"פ הדירר חיו נשאתי ואני אשא
זבלה וחלפה אחיות אשר מנע מנך שחשלת ולא מנחני כי
לא חשאתי: ח הבה לי בנים. אפשר דרך הללוי והאמהות
היו נציחות וידעו ד' נשים ישא ויולדו י"ג שבטים ולאה
זכתה והיו לה ד' בנים ואני מתרצה להיות לי שני בנים
וה' אחרות שלשה שלשה וזה רמז ה"ה ג' י"ג כלומר
מח"כ בנים חיו מתרצה בשנים וזהו בנים. ויחרף יעקב
שהיו עקרה ורוצה שנים ואין לגבר כן לפני ה': ט ואחר
ילדה נת. אמרו נתחננול אחת מולא בללה אחר שילדה
ששה בנים וכו' ונתעברה מן השניע וכו' אם זה זכר לא
תהא אחותי רחל כלאת השפחות מיד שמע הקב"ה תפלתה
ונספך העובר שמתים לנקבה שאלמר ואחר ילדה נת ואחרת

תולדות אהרן
וישפך חלום ויפתח. טעמים ז
וישי כחש. גמרא קמ"ג

וַיִּבְרַכְנִי יְהוָה בְּגִלְגָּלָה׃ חמישי כח וַיֹּאמֶר
נִקְבָּה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאַהֲנָה׃ כט וַיֹּאמֶר
אֱלֹהֵי אֲתָהֶּיְדָעַתְּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ
וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקִּנְךָ אֵתִי׃ ל כי
מִעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּפְרֹץ
לָרֹב וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶתְךָ לְרִגְלִי וְעַתָּה
מִתִּי אַעֲשֶׂה גַם־אֲנֹכִי לְבֵיתִי׃
לא וַיֹּאמֶר מָה אֶתְּנֶלְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
לֹא תִתֶּן־לִי מְאוֹמָה אִם־תַּעֲשֶׂה
לִי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנֶךָ
וְאֶשְׂמֶר׃ לב אַעֲבֹר בְּכָל־צֹאנֶךָ הַיּוֹם

אללה בגרירתך : (כח) קאל. ביין לי
אגרתך חתי אעטיך : (כט) קאל לה.
אנת תעלם. כיף כדמתך. וכיף
כאנת מאשיתך ענדי : (ל) פאנהא
אללה לך בסבבי. ואלאן. מתי
אצנע אנא איציא לביתי : (לא) קאל
מא אעטיך. קאל יעקוב לא תעטיני
שיא. בל אן צנעת לי הדא אלאמר.
בה ארגע ארעא גינמך אחפצי'הא :
(לב) והו אן אמר פי גינמך אליום.

חלק הדקדוק

בתיגאן כאשר בתביר : (כח) נקבה.
השוא שתחת הקוף נח (מהריב"ש).

אבן עזרא

לו תרפס (כח) נקבה. לי ציווי. במשקל
זכרה לי אלהי לטובה. ופירושו פרש. וכן
אשר פי ה' יקבנו. ודגשות הקוף להתבלע
הגון בו כמו אשר ידבנו לבו : (ל) לרגלי.

מסורת הקריאה

פסק ועילוי [הוא מונח] וסי' ויאמר
אלהם ראובן [לקמן ל"ז כ"ב] הנה
חרדת אלינו (מ"ב ד' י"ג) ובג' מקומות
משרתים אולא ומרכא בתיבה אחת
לזרקא וסי' איתמר בניו (ויקרא י' י"ב)
יצאו בנות שילה (שופטים כ"א כ"א)
לאוצרות לתרומות (נחמיה י"ב מ"ד)
עכ"ל המסורה. ובפירוש המסורה האריך
כאן החכם רד"ק ולבסוף כתב לקמו
מ"א מ"ה וז"ל ועתה הקרה ד' ליד
ס' טעמי המקרא להחכם ר"י בן בלעם
ולמדתי ממנו כי כל אלה הי"ח ראויים
למרכא בעבור הגעיא שיש בתיבה
שלאחריה וזה לך דבריו וכו' ומדבריו
למדנו ג' דברים. למדנו כי כשיש שם
געיא בתיבת הזרקא או בתיבה המוקפת
לזרקא דינו כאילו יש שם פסק.
וישתנה המונח למרכא. ולמדנו פי'
יותר נכון על המסירה של י"ח מאיילין
שמאריכין בין אולא לזרקא. והמסורת
מאריכין ממה שפירשנו לעיל ל' ט"ה
והכוונה י"ח געיות בתורה גורמים
קראה מאיילא לגעיא בעבור שיח
הצורות וכמו שכתב החכם הנזכר כי
צורת הגעיא כצורת המאיילא והטפחא
וכולם נוטים משמאל לימין הקורא.
[ואולא הוא מה שאנו קוראים קדמא]

רשבים
מכאן ולהבא תן לי העקודים והנקודים. ואותן עקודים
ונקודים שיש עכשיו בצאנך הסר משם ותן ביד בניך שלך
להפרידם מעל העתודים להוולד מעכשיו שיהיו שכרי :

שפתי חכמים

סרמוני ותעתיקי על שכרית כלי בית בעלי : ח וא"ת דלמא הי"ל
כניס קטנים וי"ל דמ"ת לא הי"ל לשלוח רחל בתו מאשתו נשואה
אלא חו בלהה או זלפה מפלגם בשלמא חו לא הי"ל כניס ח"ס
דשלח רחל לפי שאין לו כניס ח"ס הוא בת יורשת דכנות מאשתו
נשואה קודמת לכנות מפלגש ונדולי הוא תשפור וס' אלל חו
הי"ל כניס ח"ס הוא לא תירש מנכסיו כלום דלשולם הכניס
קודמין לכנות אס כן לא הי"ל לשלוח רחל אלל ודולי לא היו לו
כניס כלל. מהרש"י : ח פירוש שאין הכוונה שירש שכרית מקנסו
אחר רק מיעוט כמותו וכו' : י ר"ל דלי כתשמו שיעקב אחר
לכתי חלך אל בית אבי ואעשה שם ששרי כתיב אחריו ויאמר
לנורך ביתי י עכשיו אין עשין לנורי אלל בני
ובח יעקב ע"ב

ועשה אבי חפץ לעשות ג"כ קלח למעני וסי' עשיתי קלח לנכרם
ס' ומכרתי יונקר בית עבדו לשלמים :
(לא) ויאמר מה אחר לך וגו'. לכן אחר עוד ליעקב איני חפץ
בעבודתך כלל רק מהנת חנם אחר לך רק בעבור וס' עשיתי
ככתי ואתה כן. ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה וגו'.
יעקב אחר ללכן איני חפץ במתנתך כי שגר עבדו איני מנכס
ולא מהנת חנם. גם איני רוצה שיתן לי שגר קלוב כאשר נחת
לי עד הנה וכל הכרעה י"ח שייך לך. כי מתי אעשה גם אנכי
שתי' הכרעה שרונה בעמלי ואם אקח כאשר אומר לך וכו'
לא דבר המנוי ולא דבר המרדף אכונה ארעה לנך ככדי שאקבל
שגר גם אני מוכרתי ס' עני. והנה רבים תמהים על ענין
המקלות שעשה יעקב. כנראה זה עול. וגם למה נלך יעקב
להמקלות אחרי שכל נעשה ע"י המלך. ולמה נלך להמלך
אחרי שכל נעשה ע"י המקלות. ונראה שכן התנו ביניהם כפסוק :
(ג) אעבור בכל צאנך היום וגו'. דהיינו שח' התנאי ביניהם
שיקח יעקב כל הנקודים וגו' שיש בעבור בשכרו. ולפי
השקט מחייב שהמולד מוליד דומתו ע"כ ע"פ הרוכ ויליז
הכניס לכניס והנקודים נקודים. ואם יקרה כה שפעם אחת
יוליד המומה את הכולן או הכולן יוליד המומה התנו ע"י
מתקלם שיהיו לכולם הלבנים ללכן והנקודים לעקב. וע"י ה'
יכול יעקב לרשות כל העדר ביהד ואם כחלת המומה סי'
למלך

(ול) לרגלי. בשבילי. דוגמת לרגל המלאכה אשר לפני :
(לא) לא תתן לי מאוסה. מכל הצאן שיש לך עכשיו
שחרי עבדתיך בשביל בנותיך אבל כסה שארעה צאנך
רש"י

עלי שעל ידך כזה לי ברכה. כשכחת ללחן לא היו לי
בנים שנאמר והנה רחל בתו כזה עם האלן אפשר יש לו
בנים והוא שולח בתו ח אלל הרושים ועכשיו היו לו בנים
שנאמר וישמע את דברי בני לכן : (כח) נקבה שברך.
כתרגומא פריש אנך : (כט) זאת אשר הויה מקנך
אתי את חשבון מיעוט מקנך ח שבה לידי מתחלה כמה
היו : (ל) לרגלי. (כ"ר) עם רגלי בשביל ביות רגלי
באת אלנך הכרעה כמו (שמות יא) העם אשר ברגליך.
(שופטים ח) לעם אשר ברגלי. הנאים עמי : גם אנכי
ובח יעקב ע"ב
וגם ללכות וגם עבור כל נשי וילד י"ח לי כן וגם אללך אין
לי יותר. ולמה אשכ אלנך אשר תחפאר עלי כי אלה מפרנסני
ע"י פנה אחר לכן אס נא מאתי חן בעיניך וגו' ויכרני ס'
בגללך פי הנה כל אשר נתתי לך לא מרוב עבודה הוא מה
שעבדתי כאשר אמרת כי אס מה שנחשתי ויכרני ס' בגללך זה
סוף העיקר בעיני מה שעל ידך יגיע אלי בכרעה וזה לא כל אדם
יודע כי רק אני הוא היודע לנחם ולא אחר. וע"כ לא י"ח לך
כלל מקום בכרעה כאשר אחי וכו' אני רחמי למחל בעיניך חן
לכית אחי ולא כמקום אחר ללך שאני יודע מעלתך ותשיבתך חן
(כח) ויאמר [שד לכן] נקבה שברך ע"י ואחנה. אין אחי
חפץ כסוד עבודה מתן כי לא זה העיקר אללי אוכל למחל
פועלים אחרים לעבודתי וכל עיקר כוונתי היא שחסי' ככתי
שאתה חן ידך וע"כ נקבה שברך פריש אנך. מה שאתה
שולח לשמך כפי עמך ואחנה לך במתנת חנם ולא תעבוד
כלל רק תהי' ככתי. ועל"י השיב יעקב :
(כט) ויאמר איני אחר ידעת את אשר עבדתיך וגו'. פי' לא
דכדכך רק שחסי' אחת סן כי אני עבדתיך עבודה שלמה
כלל מאמלי כתי כאשר אמרתי וגם בידך ס' אותך לרגלי :
(ל) ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי. פי' שאעשה אני מקלח
דבר גם לביתי כדי שתהיה הכרעה על מעשי ידי כי בכל
מקומוי שאני עובד אותך כל הברכה כלל אלנך הוא ולא אלי
ואוצר החכמה

חומת אנ"ך

אין כתיב כחן אלל ואחר עכ"ל ורש"י צ"ל זרע אהרן
הכדפס מחדש כסדר הכס סכת וז"ל וכדליתא בתנחומא
מודכתי ואחר כשון זכור ולא כתיב ואחרת כשון נקבה
דרשו שהיה לאה הרה ללדת עוד בן אחר וכו' עכ"ל ועמו
הסליחה לז"ך יאמר ואחרת ילדה בת ואין לו שגר גם
ואחר ילדה ואחר אינו לשון זכר. ואחריו לו שדפוס אחר
מתנחומא כותב ואחרת אין כתיב כחן ונחמא מוטעית היא
כמבואר ולי הדל נראה דכונת תאמר התנחומא הוא ואחריו
אין כתיב כחן אלל ואחר. ופירושו דהו"ל ואחריו כל'
ואחריו על כשון אלל וזה צת. ומודכתי ואחר למדנו שרמו
שהיה לזה ענין ציתות והיינו שהיה עבדתיך זכר ונהפכה
לנקבה. וס' צ"ל הניח תאמר מודש רבה שאמר דאין
להתפלל שהיה זכר ציושנת על הנשאר ליתציה הכתיב
ואחר ילדה נתן ח"ל עיקר צרייתה זכר ומתפללה של רחל
שאמרה יוסף ח' לי בן ציתות וכו'. והלכות שהיא תחיה
ומה שפירש צ"ל הני' יש להשיג הרבה על דבריו ואין

